

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Інститут управління психології та безпеки

Кафедра теоретичної психології

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО
ПОТЕНЦІАЛУ У СТАРШОКЛАСНИКІВ**

**кваліфікаційна робота
Ольги ГРЕБЕНКИ**

**Науковий керівник
Галина ЛЯЛЮК**

Кваліфікаційна робота допущена до захисту
„___” _____ 20__ р., протокол № _____
Завідувачка кафедри теоретичної психології

доктор психологічних наук, професор
_____ **Зоряна КОВАЛЬЧУК**
(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ У СТАРШОКЛАСНИКІВ.....	10
1.1. Поняття творчого потенціалу та його структура	10
1.2. Психологічні теорії розвитку творчості	18
1.3. Фактори розвитку творчого потенціалу у старшокласників.....	23
Висновки до розділу 1	32
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ У СТАРШОКЛАСНИКІВ.....	35
2.1. Процедура планування та реалізації дослідження... ..	35
2.2. Характеристика групи досліджуваних та методики дослідження	36
2.3. Аналіз отриманих результатів	38
2.4. Кореляційний аналіз даних.....	48
2.5. Порівняльний аналіз даних.....	50
Висновки до розділу 2.....	56
ВИСНОВОК	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61

Анотація

Гребенка Ольга. Психолого-педагогічні умови розвитку творчого потенціалу у старшокласників. Кваліфікаційна робота присвячена теоретичному аналізу та емпіричному дослідженню психологічно-педагогічних умов розвитку творчого потенціалу у старшокласників. Перший розділ присвячений теоретичному аналізу творчого потенціалу у старшокласників; психологічним теоріям розвитку творчості; факторам, що впливають на розвиток творчого потенціалу. У другому розділі проаналізовано результати емпіричного дослідження, для обробки яких було застосовано описову статистику, порівняльний (непараметричний аналіз U-критерій Мана-Уїтні) та порівняльний (за ознакою успішності за допомогою методу Краскала-Уоліса), кореляційний (лінійна кореляція Пірсона) аналізи. Опрацювання отриманих результатів здійснювалось за допомогою комп'ютерного пакету статистичного аналізу SPSS. З подальшою їх якісною інтерпретацією та змістовим узагальненням. З'ясовано, що у респондентів є різноманітне розуміння творчості, яке може проявлятися у вирішенні складних проблем та нетиповому мисленні, або створенні нових ідей та продуктів. Відмінності у сприйнятті творчості можуть виникати через гендерні особливості, соціокультурні впливи та індивідуальні рівні здібностей. Щодо академічної успішності, виявлено певні відмінності між старшокласниками за статевою ознакою. Дівчата частіше досягають високого рівня успішності тоді, як хлопці виявляють більш низький рівень та помірний рівень успішності. А також за допомогою кореляційного аналізу було виявлено позитивний зв'язок між творчим потенціалом та академічною успішністю, результати також вказують на вплив допитливості на творчий потенціал.

Ключові слова: творчий потенціал, творчість у старшокласників, розвиток творчості, творчі здібності, академічна успішність.

Abstract

Comb Olga. Psychological and pedagogical conditions for the development of creative potential in high school students.

The qualification work is devoted to the theoretical analysis and empirical research of the psychological and pedagogical conditions for the development of creative potential in high school students. The first chapter is devoted to the theoretical analysis of the creative potential of high school students; psychological theories of creativity development; factors affecting the development of creative potential. The second chapter analyzed the results of the empirical research, which were processed using descriptive statistics, comparative (non-parametric analysis of Mann-Whitney U-tests) and comparative (based on success using the Kruskal-Wallis method), correlational (Pearson linear correlation) analyses. Processing of the obtained results was carried out using the SPSS statistical analysis computer package. With their further qualitative interpretation and substantive generalization. Differences in the perception of creativity may arise due to gender characteristics, sociocultural influences, and individual ability levels. Regarding academic success, certain differences between high school students by gender were found. Girls are more likely to achieve high levels of achievement, while boys show lower and moderate levels of achievement. And also with the help of correlation analysis, a positive relationship between creative potential and academic performance was revealed, the results also indicate the influence of curiosity on creative potential.

Keywords: creative potential, creativity of high school students, development of creativity, creative abilities, academic success.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Згідно з концепцією структури та змісту загальної середньої освіти, головною її метою є формування багатогранно розвинутої особистості, здатної реалізовувати свій творчий потенціал в жвавих соціально-економічних умовах, як з огляду особистого інтересу, так і з суспільно-корисною метою. В умовах мінливої економіки лише людина з різноманітними знаннями та здатністю застосовувати їх у нетипових ситуаціях може забезпечити свою соціальну захищеність і конкурентоспроможність на ринку праці. За Маслоу, ми зараз переживаємо особливо історичний момент, коли життя набуло неймовірної швидкості. Настав час для людини, яка здатна пристосовуватися до постійно мінливого та рухливого світу. Розвиток творчих здібностей дозволяє вирішувати завдання адаптації в нових умовах, дарує особистості можливість працювати, реалізовувати себе у повсякденних ситуаціях та спілкуванні, знаходити різноманітні шляхи взаємодії з навколишнім середовищем, вирішувати проблеми та виявляти вихід із складних, на перший погляд, ситуацій. Ускладнене середовище, в якому людині доводиться діяти, актуалізує потребу розвинутого творчого потенціалу. Важливість розвитку таких здібностей для сучасної особистості виявляється саме в цьому.

Ретельний аналіз оголошень, що публікувалися в інтернет-середовищі та стосувалися можливостей трудового прийому у місті Львові, відзначає об'єктивну необхідність суспільства в наявності особистостей, які володіють активністю та творчим потенціалом. Творчість чи креативність позиціонується як ключова якість кандидата майже в 70 % опрацьованих оголошень. Схожу динаміку можна відзначити і на міжнародному рівні.

Відзначається, що творча діяльність відомих фахівців-професіоналів стає

необхідним фактором, що визначає соціальний розвиток суспільства. Сучасний підхід до взаємодії наукового дослідження та виробництва підкреслює актуальність якісного переосмислення сутності навчального процесу та накладає нові вимоги до суті та якості освіти, що сприяє формуванню творчої й культурної особистості. Доцільно звернути увагу на важливі елементи освітнього вмісту, такі як накопичення досвіду творчої практики та емоційно-ціннісне сприйняття світу.

Історія педагогіки показує, що ця проблема давно викликала інтерес у різних авторів, науковців, дослідників та психологів, зокрема: В.О. Моляко, Р.П. Скульський, Ю.І. Панасов, Є.П. Голобородько, А. Біне, П. Торренс, Ю.З. Гільбух, Г.С. Костюк, Б.М. Теплова, К. Тейлор та інших.

Ретельний аналіз наукових досліджень у сферах психіатрії та педагогіки, що розглядають проблему розвитку творчості учнів, дав можливість виділити цікаві та продуктивні ідеї, які важливо враховувати для подальшого розвитку цієї теми. Запропоновано загальну методологічну та теоретичну базу для майбутніх досліджень. Також було визначено новий підхід, який базується на теорії та практиці, щоб допомагати у пошуку рішень актуальної проблеми.

Усвідомлення фактичного шкільного матеріалу не сприяє розвитку творчих здібностей під час навчання. Сучасне навчання полягає в більш глибокому і високорівневому підході.

Наразі існує вагома необхідність в знаннях, які стосуються креативного мислення фахівців, проте відсутність належної теоретичної розробки ефективної системи для розвитку творчих здібностей.

Мета дослідження: теоретичне узагальнення та науково-експериментальна перевірка комплексу психолого-педагогічних умов, що сприяють розвитку творчих здібностей учнів старших класів у процесі вирішення різноманітних завдань.

Об'єкт дослідження: процес розвитку творчого потенціалу під час навчання в середній школі.

Предмет дослідження: психолого-педагогічні умови розвитку творчих здібностей в учнів старших класів.

Згідно з вище зазначеною метою дослідження були визначені та вирішені наступні **завдання** кваліфікаційного дослідження:

1. визначити теоретичні аспекти поняття творчого потенціалу та його структури;
2. дослідити сучасні підходи до стандартизації точності в оцінці творчих здібностей школярів та визначити критерії та нормалізацію їхньої складності;
3. навести фактори, що мають безпосередній вплив на розвиток творчого потенціалу у старшокласників;
4. здійснити практичне дослідження психолого-педагогічних умов розвитку творчого потенціалу у старшокласників;
5. сформувати програму дослідження умов розвитку творчого потенціалу у школярів старших класів;
6. проаналізувати отримані результати;
7. запропонувати шляхи розвитку творчого потенціалу у старшокласників.

Гіпотеза дослідження:

- 1) Припускаємо, що рівень академічної успішності не впливає на розвиток творчого потенціалу у старшокласників
- 2) Припускаємо, що серед дівчат старшокласниць творчий потенціал є більш розвинений, аніж у хлопців
- 3) Імовірно, що більшість опитуваних осіб розглядають творчість переважно через призму мистецтва
- 4) Припускаємо, що індивідуальні особливості кожного старшокласника, такі як рівень мотивації, постійність, здатність до абстрагування можуть

впливати на його творчий потенціал.

5) Ймовірно, що допитливість має вплив на творчий потенціал.

Теоретико-методологічні основи дослідження творчого потенціалу включає використання теоретичних підходів і методологічних засад для аналізу та розуміння явища творчості та його розвитку. Огляд літератури, аналіз попередніх досліджень, розробку теоретичних моделей та концепцій, та атож використання методів дослідження.

Методи дослідження:теоретичні та емпіричні (методика «Ваш творчий потенціал»[48],опитувальник особистісної схильності до творчості за Г. Девісом (у редакції Б. Пашнева) та авторська анкета на виявлення творчого потенціалу у старшокласників

У дослідженні також було використано методи аналізу літературних джерел з психолого-педагогічної, філософської спрямованості. Для інтерпретації отриманих результатів застосовано статистичні методи дослідження (комп'ютерна програма SPSS); описова статистика, порівняльнийаналізнепараметричного U-критерію Мана-Уітні та порівняльний аналіз за ознакою успішності за допомогою методу Краскала-Уоліса.

Експериментальна база дослідженнявключає старшокласників 9-11 класів у віці від 15 до 17 років, загальною кількістю 61 особа.

Теоретичне значення роботи полягає в розкритті психолого-педагогічних умов, які сприяють розвитку творчого потенціалу у старшокласників. Це дозволяє спеціалістам в галузі психології та педагогіки глибше розуміти процеси, що відбуваються в підлітковому віці та впливають на їхній творчий розвиток. Робота також може служити інструментом для професійної підготовки студентів, які зацікавленні в роботі зі старшими школярами, надаючи їм можливість ознайомитись з передовими психолого-педагогічними підходами до розвитку творчого потенціалу та їх практичним

застосуванням.

Практичне значення роботи полягає в тому, що робота висвітлює та детально аналізує психолого-педагогічні умови розвитку творчого потенціалу у старшокласників. Робота актуальна як для спеціалістів з психології та педагогіки, оскільки дає можливість поглибити свої знання, так і для професійної підготовки студентів

Структура роботи визначена метою та завданнями дослідження. Робота включає в себе: вступ, два розділи (теоретичний та практичний) висновок, список літератури, додатки. А також 18 таблиць, 19 рисунків. Обсяг роботи становить 85 сторінки.

.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ У СТАРШОКЛАСНИКІВ

1.1 Поняття творчого потенціалу та його структура

Розробка безперечних спеціалізованих знань є необхідною передумовою для досягнення ефективного творчого процесу. Іноді вже невелике підсилення основних знань може сприяти вирішенню завдання. При цьому, завдання, яке спочатку може бути класифіковано як творче, з часом може змінитися на алгоритмічне. Справжня творчість пов'язана з ідеєю, і її створення та виявлення також вимагає глибоких базових знань. Ці знання є фундаментом для розуміння ступеня конфлікту між можливістю і завданням. Проте творчий процес важче здійснювати без розширення обсягу знань та збору інформації в суміжних галузях, оскільки часто творчі завдання вирішуються на підсвідомому рівні, використовуючи знання з інших областей. Відсутність знань сприймається як прірва в розв'язанні задачі, що може викликати почуття страху та безпорадності. У такому випадку творчість спочатку блокується. У разі наявності достатньої кількості знань, протиріччя в творчій ситуації сприймається як джерело тривоги, яке функціонує як "пусковий механізм" творчого процесу.

Умови для розвитку творчого потенціалу особистості визначаються з дитинства, коли формуються основні риси характеру та психологічні особливості особистості, які визначатимуть подальший розвиток. Під впливом життєвих обставин можуть посилюватися або зменшуватися, змінюватися на краще чи гірше риси та психологічні особливості. Поділяючи їх на категорії, можна виділити наступні напрямки (рис.1.1):

Рис. 1.1 Напрямки потенціалу особистості

Сучасна наука та педагогічна практика акцентують увагу на завданні виховання самостійної, критично мислячої та творчої особистості. Тому розвиток творчих здібностей є актуальним завданням вже протягом тривалого часу. Основним завданням - сформувати допитливу, активну та творчу особистість. Зрозуміння структури творчих здібностей є невід'ємним знанням для сучасного педагога, який прагне вирішити завдання організації розвитку творчих здібностей у сучасних навчальних закладах.

Слід відзначити, що у зарубіжних дослідженнях не використовується термін "креативність". Замість цього використовується термін "творчість", який у залежності від підходу має різні визначення:

- 1) як складова загального розумового апарату;
- 2) як універсальна когнітивна здатність;
- 3) як постійне майно суб'єкта.

Представники когнітивного підходу (Ф. Гальтон, Г. Айзенк, Л. Термен, Р. Стернберг, Е. Торренс, Л. Кроплі та інші) не розглядають творчість як самостійну специфічну форму когнітивної діяльності. З їх погляду, креативність

— це спосіб використання інтелекту, що характеризується гнучкою та комплексною обробкою інформації.

Згідно з Р. Штернбергом, креативність включає «три особливі когнітивні здібності»:

1) синтетична — здатність бачити проблеми з нового ракурсу та уникати стандартних методів мислення;

2) аналітична — оцінювати, чи є ідеї вартими подальшого розвитку;

3) практично-контекстуальна — переконувати інших у цінності ідеї.

Творчий потенціал особистості — це сукупність її властивостей, стану та здібностей, сукупність засобів і прийомів, що використовуються під час вирішення творчих завдань [40].

Характерною рисою творчості особистості є її надмірність щодо реалізації, наявність «запасу» можливостей. Останнє є умовою, яка дозволяє індивідууму ефективно вирішувати нові проблеми.

Кожна людина народжується з унікальними здібностями, певними нахилами до певної діяльності та талантами. Творчий потенціал особистості закладений у кожному, але не кожен прагне розвивати його протягом усього життя.

Творчість породжує в людському розумі уяву, фантазію. Цей початок є не що інше, як бажання постійно розвиватися, рухатися вперед, досягати досконалості. Розвиток творчого потенціалу особистості може призвести до перезбудження мозку людини, переваги несвідомого над свідомістю, а завдяки поєднанню творчості та інтелекту може викликати в людині геніальність.

Творчий потенціал особистості є своєрідним стрижнем її внутрішньої сили, що допомагає їй самореалізуватися. Частина особливостей, що визначають її потенціал, виникає генетично, частина — у дитинстві, а решта інгредієнта з'являється в різні періоди життя людини.

Думки вчених щодо визначення поняття «творчий потенціал» дещо розходяться. У таблиці 1.1 наведено визначення цього поняття за різними авторами.

Таблиця 1.1

Трактування поняття «творчий потенціал»

№	Автор	Визначення
1	О. Тітова	Інтерактивна властивість особистості, що базується на генетично (природно) обумовлених задатках та схильностях людини до техніки і технічної творчості, зумовлює ресурсну можливість продуктивно здійснювати інноваційну інженерно технічну діяльність за рахунок системного поєднання технічних умінь. методологічних знань. особистісно-професійних якостей (креативності; кмітливості; уміння комбінувати, знаходити аналоги, реконструювати; натхнення; інтуїції; багатоті уяви; наполегливості; самостійності; цілеспрямованості тощо) та готовності особистості до творчої самореалізації і саморозвитку.
2	О. Кошук	Інтегральна властивість, органічно притаманна фахівцеві, що має гнучке, нелінійне мислення і розвинуту уяву, систематичну практику постановки і рішення інноваційних завдань, здібності цілеспрямовано генерувати нестандартні ідеї, стійку орієнтацію на потреби ринку і інженерно-технічній діяльності.
3	О. Попова	Комплекс властивостей особистості, які за умови високого рівня їх розвитку взаємозв'язку, взаємодії і спрямованості професійно-творчу діяльність відображають системо утворювальну здатність фахівця до актуалізації сутнісних творчих сил у професійній діяльності.
4	І. Мурашко	Можливість творити, знаходити нове, діяти оригінально нестандартно
5	В. Моляко	Ресурс творчих можливостей людини, здатність конкретної людини до здійснення творчих дій, творчої діяльності і цілому.
6	Ю. Дьоміна	Системна характеристика особистості, яка дає можливості створювати, творити, знаходити нове, невідоме їй самій та, в результаті цього унікальне
7	І. Біла	Сукупність можливостей. засобів, які можуть бути приведені в дію, використані для розв'язання певних задач, досягнення поставлених цілей

8	Т. Амабайл Б. Хінтон	Поєднання унікальності та корисності. Творча здатність. здібності та можливості, якими володіє особистість.
9	Л. Перейра	Здатність здійснювати розумову діяльність, що веде в результаті до створення нового та корисного.
10	Дж. Плакер,Р. Бегетто,Дж. Доу	Взаємодія між здібностями, процесом і середовищем якій людина або група людей створює особливий продукт, що є новим і корисним для суспільства.

Отже, пам'ять людини, гострота його мислення (в залежності від умов як дитинства, так і подальшого розвитку, може розвиватися або притуплятися), його фізичні дані і темперамент.

Основними складовими творчості є:

- 1) спеціальні знання
- 2) широта кругозору
- 3) внутрішня і зовнішня готовність до творчості.

Під творчими здібностями ми розуміємо синтез індивідуальних психофізіологічних особливостей особистості та нових якісних станів (зміни мислення, сприйняття, життєвого досвіду, мотиваційної сфери), які виникають у процесі нової діяльності особистості (у процесі вирішення нових завдань), що призводить до її успішної реалізації або появи суб'єктивно/об'єктивно нового продукту (ідеї, об'єкта, твору мистецтва тощо). Творчі здібності притаманні кожному, вони формуються і розвиваються в діяльності. Отриманий у результаті творчої діяльності продукт несе на собі відбиток індивідуальних якостей особистості. Якість продукту (його розробленість, завершеність, виразність, ступінь оригінальності) залежить від особливостей процесів мислення, сприйняття та мотиваційної складової (інтересу до справи, потреби у творчому самовираженні) особистості.

Під структурою творчих здібностей будемо розуміти суму компонентів (кількість індивідуальних здібностей), що складають єдність психологічних і

особистісних елементів, що призводять до успішного виконання діяльності або виникнення суб'єктивно/об'єктивно нового один.

Для виділення структурних компонентів творчих здібностей для дослідження було проаналізовано наукову літературу та інші результати досліджень з даної теми. Проведено теоретичний аналіз робіт, присвячених проблемі структури творчих здібностей. Слід зазначити, що багато дослідників виділяють у структурі творчих здібностей мотиваційний, особистісний і когнітивний компоненти. Наголошується на важливості врахування процесуальної сторони творчості, характер якої впливає на ефективність творчої діяльності. У зв'язку з цим виокремлюють компоненти, безпосередньо пов'язані з цією стороною творчої діяльності: когнітивно-діяльнісний компонент, який складається з творчої самостійності та вміння оптимізувати власну поведінку (вибір стратегії поведінки, яка призведе до позитивного результату); особистісно-рефлексивний компонент (здатність до глибокої рефлексії, прагнення до естетичного збагачення, самовиховання та саморозвитку) [21].

Так як і з визначенням поняття «творчого потенціалу» зміст та його структура викликали у науковців дискусії та розділили їхні думки. Існує безліч теорій та практичних напрацювань з цього приводу. До прикладу, проаналізувавши роботи психологів що вивчати феномен творчості можна виділили ряд структурних компонентів творчого потенціалу особистості. Отже, структура творчих здібностей старшокласників включає такі елементи: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-діяльнісний, емоційно-вольовий, особистісно-рефлексивний, інтелектуально-креативний. Результати цього наукового пошуку наведені на рисунку 1.2.

Рис. 1.2 Складники творчого потенціалу старшокласників

Важливо зазначити, що наведені вище структурні елементи творчого потенціалу учнів старших класів можна розглядати як умовні, оскільки вони тісно пов'язані між собою у інтеграційному конструкті (рис. 1.3)

Рис. 1.3 Структура творчого потенціалу старшокласника

Психологи розглядають структуру творчих здібностей наступним чином: інтелект, здатність до навчання та креативність (трансформація знань). Він акцентує на значущості особистісних якостей, які визначають домінування між активними (творчими) та адаптивними (нетворчими) компонентами, що дозволяє розподіляти людей на більш чи менш творчих.

Компоненти, які були виявлені нами, вказують на напрямки діяльності вчителя щодо діагностики та розвитку творчих здібностей учнів. Вони можуть бути відображені в методичних матеріалах.

Інші дослідники, такі як Льюїс Терстон, Джойс Гілфорд та інші, приймають інший підхід, розглядаючи творчість як незалежний процес. Джойс Гілфорд визначив креативність як "універсальну когнітивну творчу здатність", яка базується на дивергентному мисленні (здатність генерувати багато варіантів розв'язання проблеми). Їхні дослідження виявили наступні інтелектуальні здібності, що входять до структури креативності: плавність мислення (здатність генерувати велику кількість ідей); гнучкість мислення (здатність використовувати різні стратегії розв'язання); оригінальність (уміння уникати очевидних, стандартних відповідей); допитливість (чутливість до проблем); обробка (здатність до уточнення ідей).

Отже, в науковій літературі не існує єдиної думки щодо структури творчих здібностей. Однак мотиваційні, особистісні та когнітивні компоненти знаходять своє відображення в численних дослідженнях на цю тему. Багато вчених обмежуються цими складовими. Слід відзначити недостатню увагу дослідників до процесуальної сторони творчої діяльності (аналіз проблеми, пошук протиріч, вироблення рішень, обґрунтування тощо), а також відсутність компонентів, які відповідають за ефективність творчого процесу. Таким чином, ми виділяємо функціонально-процесуальний компонент, який включає творчу самостійність та здатність до оптимізації власної поведінки (вибір стратегії, яка приведе до позитивного результату). Розвиток творчих здібностей неможливий

без глибокої рефлексії, прагнення до естетичного збагачення, самоосвіти та саморозвитку. Таким чином, ми виокремлюємо ще один самостійний компонент – рефлексивний [5, с.38-43].

Отже, виходячи з вищенаведеного матеріалу, структура творчих здібностей старших школярів, з нашої точки зору, включає наступні аспекти:

- 1) когнітивно-емоційний компонент (дивергентне мислення, темперамент, виразність, емоційна чутливість);
- 2) особистісно-творчий компонент (креативність, уява, критичність, самостійність, готовність до ризику, інтелектуальна активність);
- 3) мотиваційно-ціннісний компонент (прагнення до творчої діяльності, соціально значущі мотиви, визнання цінності творчості);
- 4) функціонально-процесуальний компонент (творча самостійність, здатність оптимізувати свою поведінку);
- 5) рефлексивний компонент (оцінка творчої діяльності, прагнення до самоосвіти та саморозвитку).

1.2. Психологічні теорії розвитку творчості

Походження творчості має складну природу, тому в науковому світі досі дискутують з цього приводу та висловлюють різні точки зору творчості. Зокрема одні науковці виділяють класичні концепції – асоціативна, психоаналітична, характерна, поведінкова). Професор Дж. П. Гілфорд виділяє когнітивну теорію, зокрема його концепція дивергентного мислення. Також є прихильники системних теорій (Амабіль, Штернберг, Урбан, Шульц), гуманістичних теорій (Маслоу, Роджерс, Фромм), теорії творчих установок (Корнілович) та теорії повсякденної креативності (Річардс).

Таблиця 1.2

Класичні та сучасні теорії творчості та творчого мислення

Назва теорії	Автори, наступники	Трактування
Психоаналітична теорія творчості	З. Фрейд, К. Юнг	Розглядає два аспекти: мотивацію і несвідомі компоненти творчості
Когнітивна теорія творчості	Дж.Келлі	Пояснює творчість, як альтернативу банальному.
Погляд на творчість представників гуманістичної психології	А. Адлер, А. Маслоу	Оптимістичний погляд на природу людства, характерний для гуманістичної психології, відноситься також до розуміння природи і ролі творчості.
Теорія розвитку творчої особистості	Г. Альтшуллер	Здатність до творчості – не талант, а природа людини. Творчість – норма людського буття.
Теорія «дивергентного мислення»	Дж. Гілфорд	Виділяє креативність як самостійний чинник, передбачає підставою для творчості здатність до спричинення безлічі рішень на основі однозначних даних, на відміну від конвергентного мислення
Теорія «інтелектуального порогу»	П. Торренс	Передбачає, що між рівнем інтелекту і рівнем креативності є деяка кореляція: при КІ нижче 115-120 вони утворюють єдиний фактор, а при КІ вище 120 – креативність стає незалежною величиною.
Теорія об'єднання креативності та інтелекту	М. Воллах, Н.Коган	Доводили, що інтелектуальні тести слабо пов'язані з креативними досягненнями і зовсім не пов'язані в разі високих показників
Концепція «інтелектуальної активності»	Д. Богоявленська	Розглядає проблему творчості через поняття «інтелектуальна активність», яка з її погляду, є одиницею творчості.
Теорія «інвестування»	Р. Стенберг, Д. Лаверт	Автори вважають креативною таку людину, яка прагне займатися несвідомими або невизнаним ідеями.

За основу цих теорій покладено знайти структуру творчості як цілісного поняття. Проте в полі цього поняття виділяють різні підходи до вивчення розвитку творчості. Інвестиційна теорія креативності бере за основу аналогію

творчої людини, яку порівнює з інвестором. У сучасному світі необхідно дешево купувати і дорого продавати. І у світі ідей необхідно діяти за аналогією з фінансовим ринком. Тобто теорія передає те, що успішна творча людина може віднайти недооцінену ідею та подати її у такий спосіб, щоб зацікавити всіх навколо та переконати всіх у її цінності. Науковці Стернберг та Любарт виділяють ряд складників, з яких складається творчість (рис. 1.4).

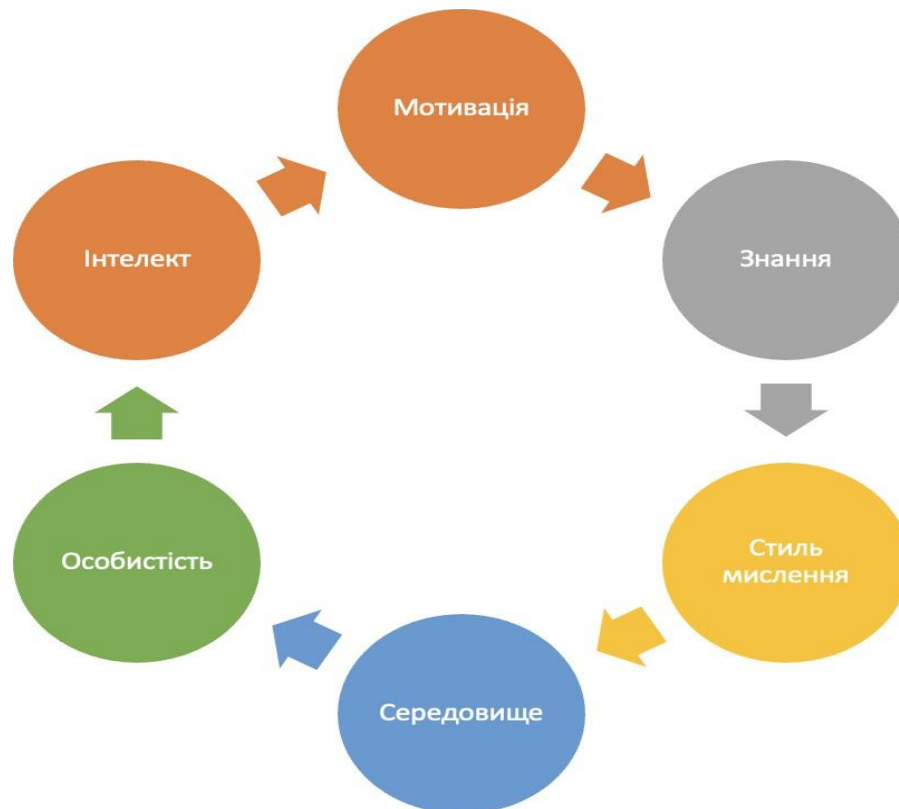

Рис. 1.4 Компоненти, які відповідають творчим цінностям

Якщо описувати ідеал творчої особистості, то це людина, яка має власний стиль мислення, середовище, де вона знаходиться, сприяє її саморозвитку, відкрита для отримання ного досвіду, внутрішня мотивація на відповідному рівні та володіє необхідними знаннями в галузі.

Отже, сутність даної теорії в тому, що основою розвитку творчості в особистості є готовність до виклику суспільства. Пізніше, у 2018 році, Стернберг почав глибше досліджувати та розвивати свою концепцію і представив її нове бачення у Трикутній теорії творчості. У його баченні існує три точки, три кути творчого виклику (рис. 1.5).

Рис. 1.5 Трикутна теорія творчості за Стернбергом

Перші наукові роботи на предмет творчості намагалися дати відповідь на питання, а як виглядає процес, коли людина має складові для розвитку творчості, а що далі? Уоллас виклав відповідь на дане питання у своїй праці «мистецтво думки». дану ідею від вивчав з допомогою моделі когнітивного творчого процесу, які науковці застосовують і у сьогоденні. процес розвитку творчості він поділив на кілька етапів (рис. 1.6)

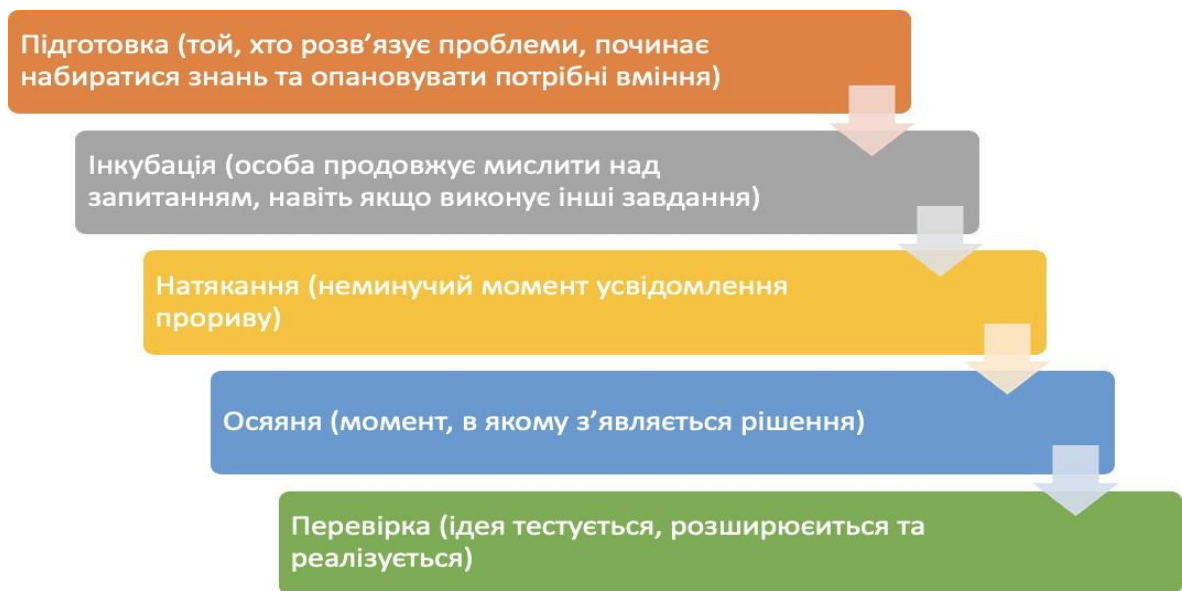

Рис. 1.6 Теорія розвитку творчості Уолласа

Уоллас фіксує у своїй праці більш фазову модель творчості. Проте на його вчення повпливала революція когнітивної творчості, відтак почалося вивчення нове вивчення психічних процесів, що є підґрунтям загального циклу творчості. Модель структури інтелекту за Гілфордом є одним з найвдаліших прикладів. Хоча це була більш теорія інтелекту ніж творчості, проте креативності була виділена значна частина праці.

Науковець Гілфорд запропонував три процеси мислення, два з яких були дивергентним і конвергентним. Дивергентне мислення – це можливість людини мислити одночасно про кілька можливих вирішень проблеми чи ситуації, в той час як конвергентне мислення – це обрання найбільш вдалого рішення чи ідеї. В сучасному трактуванні ці процеси називають генерацією ідей та їхньою оцінкою. Власне сам концепт дивергентного мислення і є основоположенням більшості тестів для визначення креативності та творчості, зокрема Торранс саме на цій ідеї базував розроблення своїх тестів для визначення творчого мислення [45].

Більшість сучасних концепцій розвитку творчості та вивчення самого поняття творчості беруть свій початок в працях Уолласа та Гілфорда. Більшість цих теорій виходять за рамки даного дослідження та тематики кваліфікаційної роботи, бо шукають методи розв'язання творчих проблем. Багато моделей також вивчають способи генерації ідей, їхньої оцінки та перевірки на результативність.

Проте варто виділити одне сучасне дослідження твердження про проблему конструювання. Сучасники Рейтер-Пальмон та Робінсон у 2009 році описали своє дослідження. За основу взята модель Гілфорда про генерацію та оцінку ідей та доповнено твердженнями про те, що раній етап потребує певного розуміння та визначення точної проблеми, яка стоїть перед особистістю. Певні моделі творчого процесу детальніше заглиблюються в компоненти та складові.

У соціальних науках визначення та опис креативності в основному розташовано в парадигмі чотирьох аспектів: атрибутивний (творчість як продукт); персонологічні (особистісні риси творця); процесуальний (дослідження творчого процесу) та екологічний (стимулятори та гальмівники творчості)

У літературі з психології та педагогіки творчості зустрічаємо дуалістичний підхід до творчості: елітарний (можна говорити про творчість стосовно видатних творців з великої літери) та егалітарний (кожна людина творча, але не до однаковою мірою, творчість кожної людини маленьким «т»).

1.3 Фактори розвитку творчого потенціалу у старшокласників

Для того аби розвивати творчий потенціал у школярів старших класів необхідно запустити складний процес, який зумовлюється взаємодією багатьох факторів. До них відносяться психологічні, особистісні, педагогічні та соціокультурні складові, які в сукупності утворюють середовище для пошуку та

розвитку творчого потенціалу старшокласників. Основні фактори цих чотирьох груп наведено на рисунку 1.7.

Рис.1.7 Фактори, що впливають на розвиток творчого потенціалу

Психологічні фактори – це основа впливу на творчий потенціал будь-якої особистості, зокрема і старшокласника. У підлітків цього віку дуже складний період, тому здебільшого самооцінка та мотивація є їхніми рушійними силами та вони визначають готовність учня старших класів до розвитку творчих здібностей. ДейзіТаунсендХейс у свої трактуваннях вказував, що внутрішня мотивація, індивідуальна зацікавленість та здатність до саморегуляції відіграють ключову роль у розвитку творчості кожної особистості. Підвищення самооцінки та підтримання її належного рівня дають змогу дитині сприймати власні можливості та здібності у позитивному руслі та сприяти брати активну участь у творчих діяннях. Також варто приділити належну увагу творчій відкритості, здатності до прийняття нестандартних рішень, виходу зі своєї зони комфорту – все це забезпечує реалізацію власного творчого потенціалу, зокрема і в старшокласників.

Мотивація – ключова психологічна детермінанта у практиці розвитку творчих здібностей. Дослідження Інґріда Рубінштейна вказують на те, що

внутрішня зацікавленість та мотивація особистості являються основними показниками рівня розвитку творчого потенціалу. Старшокласники, які мають внутрішню мотивацію, зазвичай, мають більше схильностей до самореалізації, володіють більшою енергією, прикладають більше зусиль у творчій діяльності. Окрім цього, амбіції, які плекають учні старших класів щодо досягнення високих результатів у навчанні та створенні чогось нового та унікального буде позитивним показником у розвитку їхнього творчого потенціалу [25].

Наступним фактором розвитку творчого потенціалу є самооцінка. Це надважлива психологічна характеристика індивіда, яка має безпосередній вплив на розвиток творчості старшокласника. Згідно з проведеними дослідженнями, учні, які мають високу самооцінку, схильні до більш активної та ефективної творчої діяльності у порівнянні з учнями, самооцінка яких є заниженою. Впевненість у власних силах та можливостях позитивно співпрацюють з готовністю людини до ризику та нових можливостей та звершень.

Також важливо не нехтувати такими когнітивними процесами як гнучкість мислення, дивергентне мислення та здатність до переосмислення ідей. Ці аспекти прямо чи опосередковано впливають на розвиток творчого потенціалу старшокласника. Для того аби забезпечити ефективніший процес та інноваційність мислення дитини варто зважати на важливість цих когнітивних функцій. Гнучкість мислення дає змогу поглянути на проблему з інших кутів тим самим шукаючи різні способи її вирішення [18].

Наступна велика група факторів – педагогічні. Сприятливе педагогічне середовище, яке буде стимулювати та розвивати творчу діяльність – є важливою передумовою для його реалізації. Саме тому більшість шкіл, зокрема і в Україні переходять на диференційований підхід до навчання, адаптують сучасні методи навчання до індивідуальних здібностей учнів старших класів та намагаються посприяти у пошуку та розвитку творчих здібностей учнів.

Саме педагог у навчальному закладі засвідчує важливість вищенаведених факторів, які сприяють активізації пошуку та розвитку творчого потенціалу учнів та їхній підготовці до високонкурентного сучасного соціуму.

Перш за все важливим педагогічним фактором є організація відповідного навчального середовища, яке б стимулювало старшокласників до пошуку власного творчого потенціалу та його розвитку. Виявленню та їх розвитку сприяють саме атмосфера відкритості до нових ідей та думок, їхня підтримка та експерименти. Вчителі можуть створювати креативні групи чи спільноти, де учні матимуть можливість спілкуватися, висловлювати власну точку зору, обмінюватись думками та втілювати власні ідеї в життя.

По-друге, розвитку творчого потенціалу також сприяє застосування інтерактивних методів та підходів до навчального процесу. Дані методи дозволяють навчати учнів самостійно опрацьовувати матеріал, розвивати аналітичне та критичне мислення. Також гарним методом, який сприяє розвитку є використання дискусій, завдань з «зірочкою» та групової роботи. Все це створює умови для розвитку творчих здібностей в учнів старших класів.

По-третє, важливо використовувати мультимедійні та інформаційні технології. Впровадження сучасних методів дозволяє зробити процес навчання більш динамічним, цікавим, захопливим, що для сучасної молоді є важливим. Це можуть бути фото- та відеоматеріали, інтерактивні підручники, онлайн-презентації та інші інноваційні методи, які активно застосовуються в сучасній педагогіці, які дозволяють зацікавити учнів та допомогти розвинути їхній творчий потенціал [10].

Соціокультурні фактори мають значний вплив на пошук та розвиток творчого потенціалу у старшокласників. Для направлення учня старших класів у правильне русло розвитку власних здібностей необхідно забезпечити його внутрішню мотивацію, зокрема на це впливає і оточення, яке підтримує та сприяє розвитку творчих здібностей.

Дослідження у сфері соціокультурної психології показали, що соціум формує ціннісні орієнтації, ставлення до всього нового, що прямо чи опосередковано має вплив на розвиток творчих здібностей індивіда. Тому соціокультурні чинники можуть як сприяти так і стримувати розвиток творчого потенціалу.

Також важливо врахувати такий фактор як взаємодія з різними культурними середовищами. Для того аби у старшокласника був сформований світогляд його необхідне спілкування з різними людьми, зокрема відмінними від його звичного середовища перебування. Це розширить кругозір та буде сприяти розвитку творчого мислення. Власне, ця взаємодія може здійснюватися через участь учня у конференціях за інтересами, майстер-класах, спілкуванні з ровесниками з різними культурними, соціальними точками зору та творчими здібностями.

Особистісні фактори грають неабияку роль, власне, у пошуку творчого потенціалу. Прагнення до навчання та пізнання нового, пошук свіжих та новаторських ідей будуть мати ключову роль у розвитку творчості старшокласника.

Такі фактор як власна мотивація, рівень самореалізації, креативна самооцінка – є ключовими аспектами розвитку творчого потенціалу учнів старших класів. Самодосконалість та прагнення до розвитку сприяють відкриттю нових горизонтів [8].

Найважливішими чинниками, що стимулюють творчість учнів, зазначеними в педагогічній літературі, є: правильна атмосфера під час уроку та правильне ставлення вчителя.

Творчі компетентності учнів найкраще розвиває вчитель, який під час уроку:

- відмовляється від прикладних методів і ґрунтує навчання на активності учнів та їх самостійному прагненні до знань (воно передбачає не готові

рішення, а через відкриті завдання, спрямовані на розв'язання нестандартних завдань, що дає можливість використовувати знання та вміння з різних галузей, дозволяє дітям самотійно, по-своєму приходити до знань);

- замінює індивідуальну діяльність учнів колективною (в парах, малих групах);

- почергово використовує багато різноманітних форм, методів і прийомів навчання та засобів навчання;

- усуває будь-який уявний бар'єр, який може гальмувати або блокувати творчу діяльність учнів;

- постійно стимулює та заохочує дітей до творчої діяльності;

- чуйно реагує на всі прояви інноваційності учнів, щоразу помічає і підкріплює їх;

- забезпечує безпечну атмосферу, засновану на прийнятті, толерантності, доброзичливості, відкритості (завдяки цьому учні можуть чесно повідомити про своє незнання чи незгоду з певними рішеннями та не боятися помилитися);

- це надає твору життєрадісної, навіть веселої атмосфери.

У літературі зазначено, що існує два типи обмежень, які гальмують розвиток творчого потенціалу учнів. Це перешкоди, притаманні середовищу функціонування дітей, і внутрішні бар'єри, що впливають з їх особистості.

Зовнішні фактори та внутрішні бар'єри наведені у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3.

Фактори, які гальмують розвиток творчого потенціалу у старшокласників

Зовнішні фактори	Внутрішні бар'єри
- занадто велика кількість занять, на яких вчитель не в змозі досконало розпізнати здібності й таланти кожного учня чи приділити їм належну кількість часу й уваги;	- надмірний конформізм, обумовлений тим, що тиражування чужих думок, загальновизнаних як правильних, є зручним і дозволяє досягати високих оцінок у школі без особливих зусиль;
- перевантаженість навчальних програм, що змушує вихователів швидко реалізовувати наступний зміст, не залишаючи часу на їх глибоке, творче опрацювання;	- надмірне прагнення до успіху, що проявляється у позбавленні права на помилку, що призводить до відмови від інноваційної діяльності, що потенційно може закінчитися невдачею;
- наголошення органами освіти на отриманні дітьми високих балів у тестах, що перевіряють приріст енциклопедичного запам'ятовування знань, ігноруючи аспект розвитку їх креативності;	- сором'язливість, невпевненість у собі і викликаний ними страх перед неприємною реакцією оточення у разі порушення звичних моделей мислення чи функціонування;
- пропуск або маргінальне ставлення до змісту, пов'язаного з отриманням знань про хід творчого процесу та його детермінанти в освіті.	- незнання, неусвідомлення своїх сил і можливостей у творчому плані.

Усі вище наведені аспекти вказують на те, що розвиток творчих здібностей в учнів старших класів є результатом взаємодії психолого-педагогічних, соціокультурних та особистісних факторів.

Таким чином, можемо розглянути психолого-педагогічні підходи до розвитку творчості у старшокласників, включаючи когнітивний, гуманістичний, розвитковий, метод проектів, технологічний та аспекти самооцінки. Де кожний підхід включає конкретні аспекти, як аналіз когнітивних процесів, вправи для стимулювання мислення та генерації ідей, а також створення сприятливого середовища для розвитку творчих здібностей. (див таб.1.4)

Таблиця 1.4

Підходи	Психологічний	Педагогічний
Когнітивний	Аналіз когнітивних процесів: мислення, пам'ять, увага	Вправи та завдання для стимулювання мислення та генерації ідей
Гуманістичний	Самореалізація, самовираження, індивідуальність	Створення сприятливого середовища для самовираження та розвитку інтересів
Розвитковий	Постійне самовдосконалення та розвиток творчих здібностей	Вправи, ігри та проекти для стимулювання творчого росту
Метод проектів	-	Розв'язання реальних проблем та завдань шляхом спільної творчої діяльності
Технології	Використання сучасних технологій для стимулювання творчості	Використання відео-, комп'ютерних ігор, програмування та мультимедійних інструментів
Самооцінка	Підтримка позитивної самооцінки та віри в власні творчі здібності	Надання позитивного фідбеку та підтримки щодо творчих досягнень

Під час визначення педагогічних умов для розвитку творчого потенціалу необхідно врахувати низку факторів, зокрема вік школярів, оскільки вікові особливості мають значний вплив на становлення школяра як особистості. Проаналізувавши психолого-педагогічну літературу, було виявлено, що учні старших класів мають особливості, які суттєво впливають на розвиток їхніх творчих здібностей.

Однією з основних особливостей старшокласників є усвідомлення власної індивідуальності, неповторності. Розвиток творчих здібностей у дітей підліткового віку проявляється через самовираження, прагненнями до самоствердження.

Тому вчителі повинні створити певні умови, за яких учням буде комфортно проявляти та розвивати свої творчі здібності та потенціал. Педагогічні умови розвитку креативності учнів наведені на рисунку 1.8.

Розвиток творчого потенціалу учнів є однією з основних цілей модернізованого освітнього процесу. Цей процес вимагає від педагогів особливих підходів, спрямованих на стимулювання творчого мислення, ініціативності та самореалізації учнів. Педагогічні підходи до розвитку творчості учнів базуються на використанні різноманітних методів, стратегій та педагогічних інструментів.

Рис.1.8 Основні педагогічні підходи для розвитку творчості

Створення навчальних ситуацій, які вимагають критичного та аналітичного мислення, викликають в учнів зацікавленість та вимагають від них застосування креативних та творчих здібностей. У науковій літературі цей педагогічний підхід називають проблемним навчанням. Це один з ключових підходів, який вчителі активно застосовують для розвитку творчих здібностей в учнів старших класів. Цей метод передбачає створення навчальних ситуацій зі схожими до реальних обставинами, під час вирішення яких учні мають знаходити та застосовувати оптимальні шляхи вирішення. Саме він розвиває

такі складові творчості як самостійність, ініціативність, творче самовираження учнів та допомагає виявити їхні унікальні здібності.

Завдяки креативним завданням та проєктам, учні мають можливість досліджувати та вивчати предмет у більш глибокому контексті, здійснювати власні відкриття, аналізувати причини та наслідки, а також застосовувати знання у реальних ситуаціях. Це допомагає розвивати критичне мислення та навички творчого пошуку, що є основою для розвитку творчості.

Науковці вважають, що використання креативних завдань та проєктів сприяє розвитку самостійності та відповідальності учнів за своє навчання. Участь в реалізації власних ідей дозволяє їм відчувати себе активними та здатними до вирішення складних завдань. Крім того, такий підхід допомагає учням розвивати навички комунікації, співпраці та лідерства, що є важливими для творчого розвитку.

Застосування технологій та проєктів є одним із сучасних педагогічних підходів до розвитку творчості старшокласників. Він базується на використанні інноваційних засобів та методів навчання з метою стимулювання творчої активності учнів, розвитку їхніх креативних здібностей та сприяння самореалізації.[12, 14]

Висновки до розділу 1

Розробка безперечних спеціалізованих знань є необхідною передумовою для досягнення ефективного творчого процесу. Ці знання є фундаментом для розуміння ступеня конфлікту між можливістю і завданням. Відсутність знань сприймається як перша в розв'язанні задачі, що може викликати почуття страху та безпорадності. У такому випадку творчість спочатку блокується.

Основними складовими творчості є:

- 1) спеціальні знання
- 2) широта кругозору
- 3) внутрішня і зовнішня готовність до творчості.

Виходячи з вищенаведеного матеріалу, структура творчих здібностей старших школярів, з нашої точки зору, включає наступні аспекти:

- 1) когнітивно-емоційний компонент (дивергентне мислення, темперамент, виразність, емоційна чутливість);
- 2) особистісно-творчий компонент (креативність, уява, критичність, самостійність, готовність до ризику, інтелектуальна активність);
- 3) мотиваційно-ціннісний компонент (прагнення до творчої діяльності, соціально значущі мотиви, визнання цінності творчості);
- 4) функціонально-процесуальний компонент (творча самостійність, здатність оптимізувати свою поведінку);
- 5) рефлексивний компонент (оцінка творчої діяльності, прагнення до самоосвіти та саморозвитку).

Походження творчості має складну природу, тому в науковому світі досі дискутують з цього приводу та висловлюють різні точки зору творчості. Зокрема одні науковці виділяють класичні концепції – асоціативна, психоаналітична, характерна, поведінкова). Професор Дж. П. Гілфорд виділяє когнітивну теорію, зокрема його концепція дивергентного мислення. Також є прихильники системних теорій (Амабіль, Штернберг, Урбан, Шульц), гуманістичних теорій (Маслоу, Роджерс, Фромм), теорії творчих установок (Корнілович) та теорії повсякденної креативності (Річардс).

Для того аби розвивати творчий потенціал у школярів старших класів необхідно запустити складний процес, який зумовлюється взаємодією багатьох факторів. До них відносяться психологічні, особистісні, педагогічні та соціокультурні складові, які в сукупності утворюють середовище для пошуку та розвитку творчого потенціалу старшокласників.

Розвиток творчого потенціалу учнів є однією з основних цілей модернізованого освітнього процесу. Цей процес вимагає від педагогів особливих підходів, спрямованих на стимулювання творчого мислення,

ініціативності та самореалізації учнів. Педагогічні підходи до розвитку творчості учнів базуються на використанні різноманітних методів, стратегій та психолого-педагогічних підходів.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ У СТАРШОКЛАСНИКІВ.

2.1. Процедура планування та реалізації дослідження

Для повного розкриття обраної теми та реалізації дослідження, робота виконувалась у 4 основні етапи: підготовчий, теоретичний, емпіричний та статистичний.

На першому *підготовчому* етапі ми сформуваємо тему, враховуючи її відповідність загальному вектору психологічної науки та актуальності на даний момент. Відповідно до теми були виокремлені предмет та об'єкт, сформований перелік завдань та власне мета роботи.

Наступний, *теоретичний* етап полягав у систематизації та аналізі наукових джерел, спрямованих на феномен «творчості» та вивчення умов розвитку творчого потенціалу. Основним завданням було встановлення взаємозв'язків між різними аспектами творчого процесу та виявлення ключових факторів, що впливають на його результативність. Дослідження також спрямовувалося на ідентифікацію методів та стратегій, які сприяють розвитку та стимулюють творчу активність у різних сферах життя. Крім того, важливою метою було розроблення практичних рекомендацій щодо оптимізації умов для розвитку та виявлення творчих здібностей у людей різного віку та професійного спрямування.

Емпіричний етап полягав безпосередньо у проведенні дослідження. Для цього, ґрунтуючись на меті та завданнях роботи, була сформована експериментальна гіпотеза, а також підібрані методики. У межах нашої роботи у сет психологічного інструментарію увійшли: методика «Ваш творчий потенціал»[48].опитувальник особистісної схильності до творчості за Г.

Девісом (у редакції Б. Пашнева) та авторська анкета на виявлення творчого потенціалу у старшокласників.

Опитування респондентів проводилось за допомогою сервісу *GoogleForm*, обробка та кодування сирих даних проводились за допомогою сервісу *Google Таблиці* та програми *SPSS 27*.

Останній, *статистичний*, етап, полягав безпосередньо у математичній перевірці сформульованих гіпотез. Для математичної обробки даних були застосовані методи описової статистики (середнє значення, стандартна похибка, асиметрія, ексцес), для підтвердження чи спростування нормальності розподілу даних був застосований критерій Шапіро-Уїлка. Порівняльний аналіз був здійснений за допомогою непараметричного U-критерію Мана-Уїтні та порівняльний аналіз за ознакою успішності за допомогою методу Краскала-Уоліса. Результати опитування подані у вигляді графіків і таблиць, отримані значення були проінтерпретовані кількісно та якісно.

2.2. Характеристика групи досліджуваних та методики дослідження

У дослідженні взяло участь 61 досліджувана особа 9-11 класів віком від 15 до 17 років (див. Рис 1) з них 25 жіночої статі та 34 чоловічої, а також 2 осіб ідентифікували себе як «інше» (див таб.2.1)

- *Вік досліджуваних осіб* складає від 15 до 17 років (див. рис 2.1)

Рис.2.1 вік досліджуваних осіб

- *Стать досліджуваних* (див. таб.1.2)

Таблиця 1.2

		Стать			
		Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	Інше	2	3,3	3,3	3,3
	Чоловіча	34	55,7	55,7	59,0
	Жіноча	25	41,0	41,0	100,0
	Total	61	100,0	100,0	

У психологічному дослідженні було використано такі методики, як методика «Ваш творчий потенціал» [48], опитувальник особистісної схильності до творчості за Г. Девісом (у редакції Б. Пашнєва) та авторська анкета на виявлення творчого потенціалу у старшокласників.

Основними складовими творчого потенціалу є допитливість, слухова та зорова пам'ять, упевненість у собі, стійкість, прагнення до незалежності, здатність до абстрагування й концентрації уваги. Саме ці аспекти аналізуються у тесті «Ваш творчий потенціал». Тест складається з 18 питань та трьома варіантами відповідей.

Опитувальник особистісної схильності до творчості за Г. Девісом (у редакції Б. Пашнєва) - цей опитувальник допомагає визначити,

Наскільки опитувальна особа схильна до творчого мислення, ідейної гнучкості, рішучості в пошуку нових рішень та інновацій він призначений для виявлення схильності до творчої поведінки у повсякденному житті. Особистісні риси креативності які охоплюють зацікавленість у собі, самостійність, відчуття гармонії, краси, бажання до ризику, прийняття безпорядку, потребу в активності та інші аспекти.

Тест складається з різних тверджень, які стосуються певних сторін характеру, а також думок і почуттів із приводу деяких життєвих ситуацій. Щоб оцінити ступінь вашої згоди або незгоди з кожним твердженням

А також, для того, щоби визначити ставлення, розуміння та прояву феномену творчості у старшокласників було створено анкету. (див. ДОТАТОК А)

2.3. Аналіз отриманих результатів

Аналіз результатів авторської анкети «психолого-педагогічних умов розвитку творчого потенціалу у старшокласників свідчить про наступне:

- *Що для вас означає творчість?* (див таб 2.3)

Таблиця 2.3

Розуміння феномену творчості					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Здатність думати незвичним чином	17	27,9	27,9	27,9
	Здатність вирішувати складні проблеми	33	54,1	54,1	82,0
	Здатність створювати нові ідеї або продукти	11	18,0	18,0	100,0
	Total	61	100,0	100,0	

Беручи до уваги, насамперед розуміння опитуваних, що для них означає творчість, ми отримали наступні результати: 33 респондентів вважають це здатністю вирішувати складні проблеми, що у відсотковому співвідношенні - 54,1%, а свою чергу 17 осіб відповіли – здатність думати незвичним чином (27,9%), решта, а саме 11 опитуваних дали відповідь – здатність створювати нові ідеї або продукти (18%).

Отримані результати свідчать про різноманітність у розумінні творчості, яка можебути сприйнята як процес розв’язання проблем, відхилення від стандартного мислення або створення нових ідей та продуктів.

- *У якій сфері ви найбільш виявляєте свою творчість?* (див таб2.4)

Таблиця 2.4

Сфера прояву творчості		Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	Мистецтво (малювання, музика, танці)	18	29,5	29,5	29,5
	Наука (експерименти, дослідження)	17	27,9	27,9	57,4
	Література (письмо, поезія)	16	26,2	26,2	83,6
	Технології (програмування, робототехніка)	7	11,5	11,5	95,1
	Інше або комбінація запропонованих варіантів	3	4,9	4,9	100,0
	Total	61	100,0	100,0	

На запитання, щодо сфери прояву творчості, більшість опитуваних осіб розділись на три групи, а саме: 18 осіб – мистецтво (образотворчого мистецтва, музики та танців) – 29,5%, 17 осіб – науку (експерименти та дослідження) –

27,9% та 16 осіб – літературу (26,2%), лише 7 опитуваних обрали сферу технології, що у відсотковому співвідношенні становить 11,5%, та 3 опитуваних обрали власні варіанти – 4,9%.

Отже, результати опитування вказують на різноманіття в сприйнятті сфер прояву творчості серед респондентів, так як опитувані особи розглядають творчість у ширшому контексті а не лише як мистецтво, це буде спростовувати нашу третю гіпотезу. Найбільша частина опитаних віддає перевагу мистецтву, за якою слідують наука та література. Сфера технологій не займає провідної позиції серед вибору респондентів, але все ж залишається значущою. Цікаво відзначити, що деякі опитувані особи висловили власні варіанти, що вказує на різноманітність підходів до розуміння творчості у старшокласників, серед учасників опитування.

- *Що найбільше стимулює вашу творчість?* (див таб2.5)

Таблиця 2.5

Стимули творчості		Frequency		Valid Percent	Cumulative Percent
		y	Percent		
Valid	Подорожі та нові враження	15	24,6	24,6	24,6
	Спілкування зі своїми друзями	35	57,4	57,4	82,0
	Викликів та складних завдань	11	18,0	18,0	100,0
	Total	61	100,0	100,0	

Серед факторів, які найбільше стимулюють респондентів до творчості, є спілкування з друзями (57,4%); подорожі та нові враження (24,6%); виклики та складні завдання (18 %); А отже, комунікація з однолітками та подорожі та нові враження можуть значно стимулювати розвиток творчого потенціалу

старшокласників. Перше, спілкування з однолітками може збагатити їхнє сприйняття світу через обмін ідеями, думками та досвідом. Це може сприяти розвитку емпатії, соціальних навичок та вміння розглядати питання з різних точок зору, що є важливими елементами творчого мислення.

Подорожі та нові враження також можуть посилити творчий потенціал, оскільки вони відкривають нові перспективи, стимулюють уяву та сприяють розширенню знань. Подорожі можуть надихати старшокласників на творчість через взаємодію з різними культурами, архітектурою, природними ландшафтами та історичними пам'ятками. Нові враження розширюють їхній світогляд та сприяють розвитку креативного мислення та уяви.

- *Як ви зазвичай реагуєте на невизначеність чи невпевненість у завданнях?*
(див таб 2.6)

Таблиця 2.6

Реакція на невизначеність					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Пошук підказки чи поради	18	29,5	29,5	29,5
	Тестування різних підходів до вирішення	28	45,9	45,9	75,4
	Наполеглива робота, спрямована на вирішення	15	24,6	24,6	100,0
	Total	61	100,0	100,0	

На запитання «Як ви зазвичай реагуєте на невизначеність чи невпевненість у завданнях?». Результати опитування свідчать про різноманітність стратегій які обирають опитуванні при зіткненні з невизначеністю чи невпевненістю у завданнях.

Більшість, а саме 45,9% учасники дослідження виявили прагнення знаходити різні підходи до вирішення проблем, що вказує на їхню готовність до експериментування та пошуку нових шляхів, а 29,5% – в пошуках підказок та порад в інших, вважаючи це корисним джерелом інформації та підтримки, в свою чергу 24,6% продовжують працювати допоки самотійно не знайдуть вирішення проблем, демонструючи свою самотійність та впевненість у власних здібностях.

- *Які методи ви використовуєте для стимулювання своєї творчості? (див таб2.7)*

Таблиця 2.7

Методи стимулювання творчості

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid Медитація та релаксація	5	8,2	8,2	8,2
Заняття спортом або фізичними вправами	33	54,1	54,1	62,3
Відвідування музеїв, виставок та подій	11	18,0	18,0	80,3
Читання книг або перегляд фільмів	11	18,0	18,0	98,4
Інше або комбінація запропонованих варіантів	1	1,6	1,6	100,0
Total	61	100,0	100,0	

Основні методи, що стимулюють опитуваних осіб до творчості – заняття спортом або фізичними вправами – 54,1%; відвідування музеїв, виставок та різних культурних подій – 18% та 18% опитаних осіб читання книг або перегляд фільмів чи серіалів. Тільки невелика частка опитуваних 8,2% обрали медитацію та релаксацію, а 1,6% вказали свій варіант. Таким чином, ці результати свідчать

про індивідуальний підхід до творчості та вказує на різноманітність методів, які можуть бути корисними для стимулювання творчого мислення у різних осіб.

- У яких творчих проектах ви вже брали участь? (див таб2.8)

Таблиця 2.8

Проекти, у яких респонденти брали участь		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Театральні вистави чи музичні концерти	8	13,1	13,1	13,1
	Наукові дослідження чи олімпіади	21	34,4	34,4	47,5
	Літературні конкурси чи видавничі проекти	19	31,1	31,1	78,7
	Програмування чи робототехніка	9	14,8	14,8	93,4
	Інше або комбінація запропонованих варіантів	4	6,6	6,6	100,0
	Total	61	100,0	100,0	

Проекти, в яких опитувані респонденти брали участь: 21 особа у наукових дослідженнях та олімпіадах (34,4%) що вказує на їхню наукову активність та інтерес до дослідницької діяльності; 19 осіб у літературних конкурсах та видавничих проектах (31,1%); 9 осіб займаються програмуванням та робототехнікою (14,8%); 8 осіб у театральних виставах та музичних концертах (13,1%); та лише 4 особи брали свій варіант (6,6%).

Ці результати свідчать про різноманітні інтереси та діяльність старшокласників у різних сферах, що сприяє їхньому розвитку та творчому самовираженню.

- Які ваші основні мрії або амбіції щодо власної творчості у майбутньому?
(див таб2.9)

Таблиця 2.9

Творчі амбіції та плани на майбутнє			Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Стати відомим художником чи музикантом		15	24,6	24,6	24,6
	Здійснити відкриття у науці чи технологіях		10	16,4	16,4	41,0
	Опублікувати свій власний твір чи книгу		23	37,7	37,7	78,7
	Розробити нові інноваційні продукти		11	18,0	18,0	96,7
	Інше		2	3,3	3,3	100,0
	Total		61	100,0	100,0	

Щодо творчих амбіцій та планів на майбутнє, у більшості старшокласників є – опублікувати власний твір чи книгу 37,7%, стати відомим художником чи музикантом – 24,6%; розробити нові інноваційні продукти – 18%; здійснити відкриття у науці та технологіях – 16,4%, 2 осіб обрали варіант інше (3,3%).

Таким чином, можна сказати, що опитувані старшокласники мають великі амбіції. Вони виявили зацікавленість у різноманітних сферах творчості та професійного розвитку, таких як літературне творчість, мистецтво, інноваційні технології та наука. Їхні плани на майбутнє свідчать про високий рівень амбіцій та бажання досягти великих результатів у своїй діяльності.

- Як ви ставитеся до ризику у процесі творчої роботи? (див таб2.10)

Таблиця 2.10

Ставлення до ризику		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Зазвичай уникаю ризику та стараюся бути обережним	21	34,4	34,4	34,4
	Приймаю ризик, якщо він може принести нові можливості	29	47,5	47,5	82,0
	Відчуваю себе комфортно у нестабільних ситуаціях	11	18,0	18,0	100,0
	Total	61	100,0	100,0	

Щодо ставлення учасників дослідження до ризику в процесі творчості, 29 відповідачів вказали, що приймають ризик, якщо це може принести нові можливості, що становить 47,5% від усіх опитаних, це свідчить про готовність цієї групи людей до використання ризику як засобу для розвитку та досягнення нових цілей у творчій діяльності;

21 учасник заявили, що зазвичай уникають ризику та стараються бути обережними, що складає 34,4%, це свідчить про більш консервативний підхід до творчості, коли люди віддають перевагу безпечній та стабільній стратегії в процесі роботи над проектами.

Також, 11 осіб відчувають себе комфортно у нестабільних ситуаціях, це свідчить про гнучкість та відкритість до змін у творчому процесі та представляє 18% від усієї вибірки.

- Які кроки ви плануєте зробити для розвитку свого творчого потенціалу найближчим часом? (див таб2.11)

Таблиця 2.11

Кроки для реалізації творчого потенціалу					
		Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	Поїхати на майстер-класи чи тренінги	13	21,3	21,3	21,3
	Записатися на курси з обраної сфери творчості	22	36,1	36,1	57,4
	Пошукати менторачи наставника у вибраній галузі	16	26,2	26,2	83,6
	Постійно експериментувати та намагатися нове	9	14,8	14,8	98,4
	Інше або комбінація запропонованих варіантів	1	1,6	1,6	100,0
	Total	61	100,0	100,0	

Основними кроками для реалізації творчого потенціалу, об'єкти анкетування обрали – записатись на курси з обраної сфери творчості, а це 22 особи (36,1%), що свідчить про їхню готовність до систематичного навчання та поглиблення знань у вибраній галузі; заняття з ментором чи наставником у вибраній галузі – 16 осіб (26,2%), що підкреслює їхнє бажання отримувати особисте керівництво та поради від досвідчених фахівців;

13 осіб поїхали б на майстер клас чи тренінг, що вказує на їхній інтерес до інтенсивного та концентрованого заняття з розвитку творчих навичок, у відсотковому співвідношенні це 21,3%; постійно експериментувати та намагатись шукати нові рішення обрали 9 осіб (14,8%) що свідчить про їхню відкритість до новаторських підходів та нестандартних ідей; та лише 1,6%

обрали власний варіант, що підкреслює індивідуальний підхід та унікальність їхнього методу розвитку творчого потенціалу.

Таким чином, різноманітність вибраних шляхів для реалізації творчого потенціалу свідчить про індивідуальний підхід та унікальність кожного учасника у розвитку свого творчого потенціалу.

- *Яка здібність чи навичка ще більше розкрила ваш творчий потенціал у останній час?* (див таб2.12)

Таблиця 2.12

Навички, що сприяють реалізації творчого потенціалу		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Спроможність спілкування та співпраця з іншими	11	18,0	18,0	18,0
	Вміння вирішувати проблеми та виконувати завдання	29	47,5	47,5	65,6
	Інтелектуальні здібності та аналітичний розум	15	24,6	24,6	90,2
	Технічні навички та здібності	5	8,2	8,2	98,4
	Інше або комбінація запропонованих варіантів	1	1,6	1,6	100,0
Total		61	100,0	100,0	

На питання, щодо здібностей та навичок, які розкрили творчий потенціал респондентів, отримали наступні відповіді – 29 осіб відповіли, що отримали вміння вирішувати проблеми та виконувати самостійно завдання (47,5%); 15 осіб набули інтелектуальні здібності та аналітичний розум (24,6%); 11 осіб досягли спроможності в комунікації та співпраці з іншими (18%); 5 осіб здобули

технічні навички та здібності (8,2%), та 1 опитувана особа обрада свій варіант (1,6%).

2.4. Кореляційний аналіз даних

Кореляція емпіричних даних представлена у ДОДАТКУ В.

Зв'язки, що спостерігаються у кореляційному аналізі, можуть надати цінну інформацію про взаємозв'язки між різними змінними. Нижче наведено інтерпретацію кореляційних зв'язків, які були зазначені у дослідженні:

У змінних «допитливість» та «постійність» ($\rho=0.266$, $p=0.038$) є статистично значуща кореляція на рівні значимості 0,05. Коефіцієнт кореляції показує помірний позитивний зв'язок між допитливістю та постійністю, тобто люди з більшою допитливістю можуть мати тенденцію до більшої постійності в досягненнях своїх цілей та завдань. (див. рис 2.2)

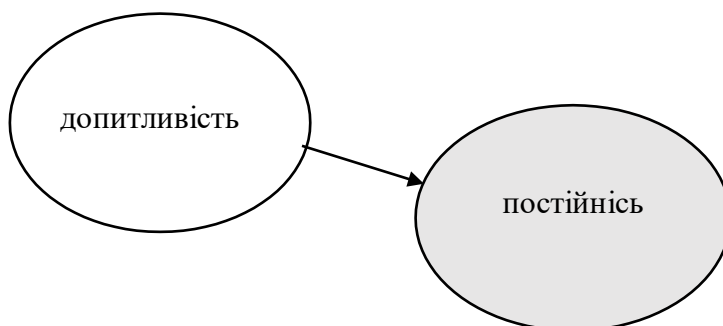

Рис.2.2. Кореляційні зв'язки шкалах «допитливість» та «постійність»

У шкалах «зорова пам'ять» та «незалежність» також були помічені кореляційні зв'язки ($\rho=0.281$, $p=0.028$), яка є також статично значущою на рівні значимості 0,05, даний коефіцієнт кореляції показує нам помірний позитивний зв'язок між зоровою пам'яттю та незалежністю опитаних осіб, що можна припускати, що учасники дослідження можуть виявляти більшу незалежність у вирішенні творчих завдань. (див.рис 2.3)

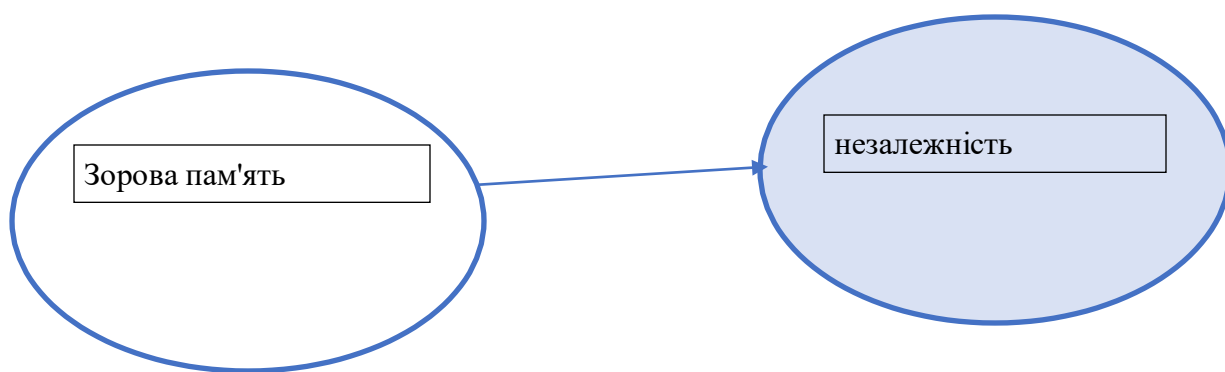

Рис. 2.3 Кореляційні зв'язки за шкалами «зорова пам'ять» та «незалежність»

Статично значущу кореляцію можемо помітити в шкалах «творчий потенціал» та «допитливість» ($\rho = 0.532$, $p < 0.001$), даний коефіцієнт кореляції демонструє високий позитивний зв'язок між шкалами. Це може вказувати на те, що опитувані особи з вищим рівнем допитливості мають більший творчий потенціал або здатність до творчого мислення. (див. рис. 2.4)

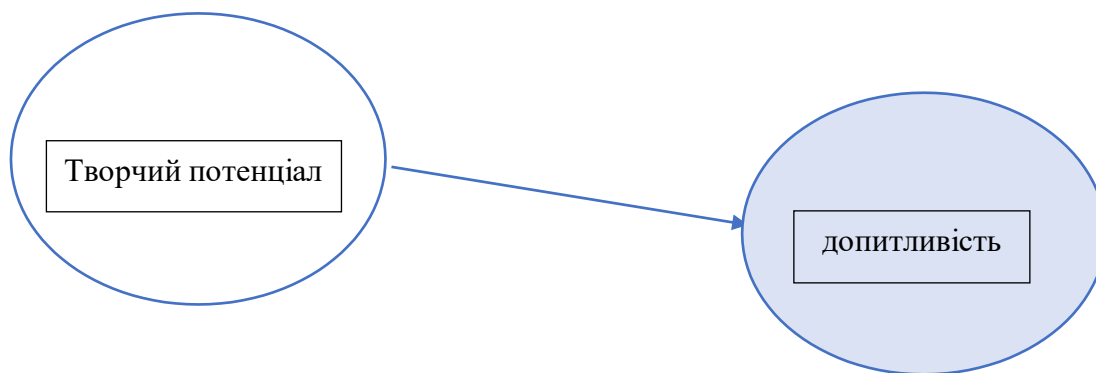

Рис.2.4. Кореляційні зв'язки в шкалах «творчий потенціал» та «допитливість»

На основі результатів кореляційного аналізу можна зробити такі висновки: особи з вираженою допитливістю, швидше за все, проявляють постійність у досягненні цілей та творчих завдань, учасники дослідження схильні до незалежного розв'язання завдань, а також, що особи з вищим рівнем допитливості мають більший потенціал для творчого мислення.

Таким чином, наша п'ята гіпотеза про те, що допитливість має вплив на творчий потенціал частково підтвердилась.

2.5. Порівняльний аналіз даних

Для порівняння отриманих даних, з допомогою методу Мана-Уїтні для двох незалежних груп та для порівняння академічної успішності з допомогою Краскала-Уоліса, таким чином виокремили три групи гендерні групи: хлопців, дівчат та осіб як ідентифікують себе як «інші».

Результати порівняльного аналізу отриманих даних на основі виокремлених груп: перша – прояви академічна успішність у хлопців та школярів, друга – у дівчат та школьниць, третя – в осіб що не ідентифікують до жодних з цих груп.

Таблиця 2.13

Показники	хлопці	дівчата	особи, що не ідентифікують до жодних з цих груп
Показник академічної успішності (високий)	7 (20,6%)	7 (28%)	1
Показник академічної успішності (помірний)	23 (67,6%)	17 (68%)	1
Показник академічної успішності (низький)	4 (11,8%)	1 (4%)	-

За наведеними даними, більшість учасників дослідження показали помірний рівень академічної успішності. Проте варто відзначити, що в групі хлопців більшість виявила помірний рівень успішності, тоді як в групі дівчат більше осіб показали високий рівень. Щодо низького рівня успішності, він спостерігався у обох групах, проте частіше серед хлопців. Отже, можна припустити, що академічна успішність учасників дослідження може бути через вплив різних факторів, таких як гендерні особливості

та індивідуальні рівні здібностей. Таким чином, можемо сказати, що наша перша гіпотеза щодо рівня академічної успішності у старшокласників частково підтвердилась. (див. рис 2.5)

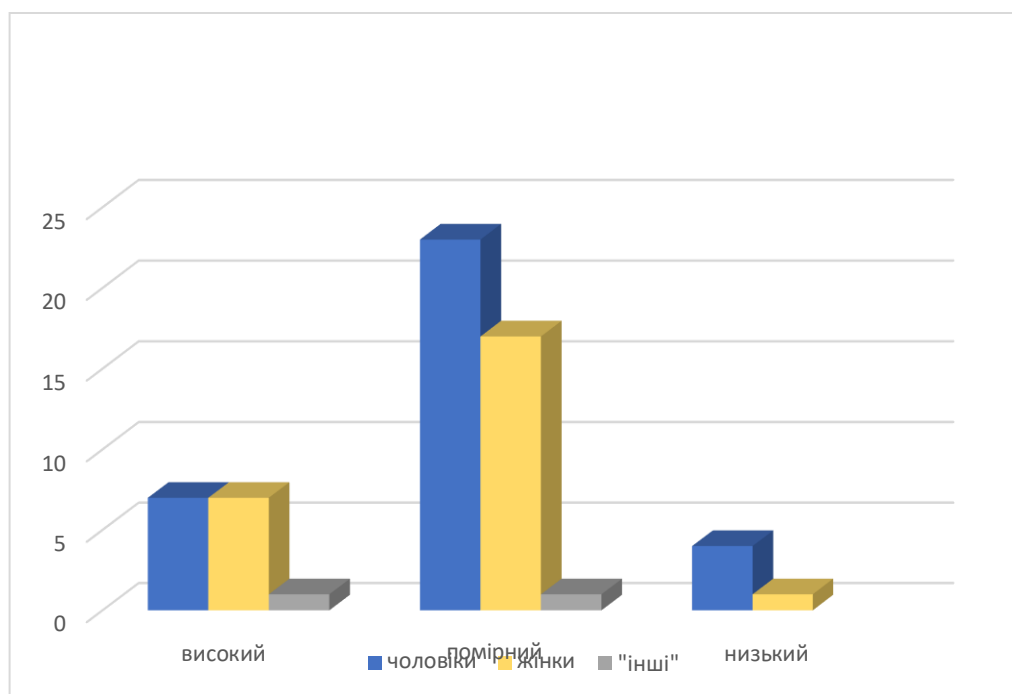

Рис 2.5. Академічна успішність опитуваних

Результати порівняльного аналізу отриманих даних на основі виокремлених груп: перша – прояви творчості у хлопців старших класів, друга – прояви творчості дівчат, третя – прояви творчості у інших.

Таблиця 2.14

Показники	прояви творчості у хлопців	прояви творчості у дівчат	прояви творчості у інших
-----------	----------------------------	---------------------------	--------------------------

Допитливість	1,7059	1,6600	1,5000
Віра в себе	1,9118	1,6600	1,5000
Постійність	1,8529	2,0600	2,2500
Амбітність	1,7647	1,7600	2,0000
Зорова пам'ять	1,7059	1,7200	1,0000
Слухова пам'ять	1,6912	1,8600	1,7500
Незалежність	1,7059	1,6000	1,5000
Здатність абстрагуватись	1,7647	1,8600	2,5000
Здатність зосереджуватись	1,7059	1,8800	2,0000
Творчий потенціал	31,9706	31,8000	31,5000
Особистісна схильність до творчості	9,7941	11,2000	11,5000

В загальному, дані з таблиці вказують на певні відмінності у проявах творчості між різними групами, проте вони можуть бути через вплив багатьох факторів, такі як соціокультурні різниці та індивідуальні особливості кожної особи.

Таким чином, можемо спостерігати незначні відмінності в шкалі «творчий потенціал», де ми отримати досить близькі одне до одного середні значення творчого потенціалу у різних групах, що може вказувати на те, що творчий потенціал у старшокласників не суттєво відрізняється залежно від статі чи інших характеристик. Однак, слід звернути увагу, на те, що середня оцінка

творчого потенціалу у осіб, які не ідентифікували себе до жодної з цих груп є значно нижчою ніж у дівчат та хлопців.

Щодо шкали «особистісної схильності до творчості» хлопці значно поступались дівчатам та особам, які не ідентифікували себе до жодної з цих категорій що може припускати, що хлопці можуть бути менш сприятливими до розвитку творчих здібностей порівняно з тим як виховують дівчат, наприклад сімейна або шкільна атмосфера може надавати більше підтримки для розвитку творчості у дівчат. Таким чином можемо вважати, що наша друга гіпотеза про те, що творчий потенціал у дівчат є більш розвинений підтвердилась. (див рис. 2.6)

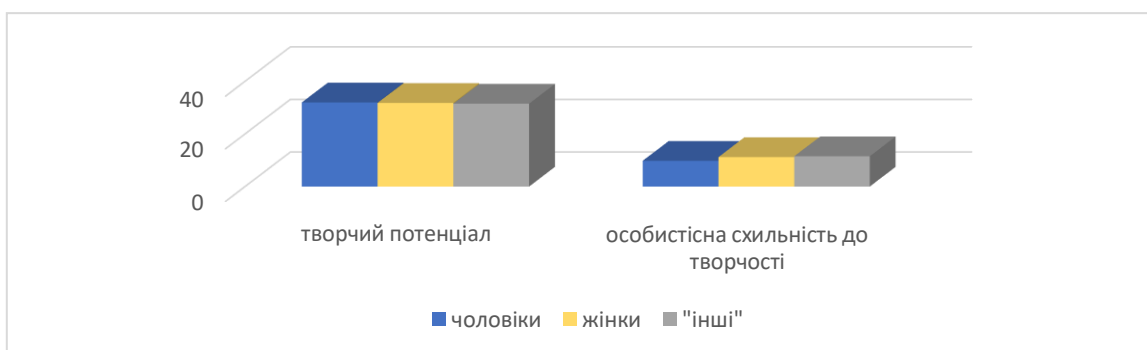

Рис. 2.6 порівняння шкал «творчий потенціал» та « особистісна схильність до творчості»

Аналізуючи дані можемо виділити наступні відмінності між різними групами. Таким чином, у графі «постійність» прояви творчості у дівчат (2,0600) та осіб які не ідентифікують з жодною з цих категорій (2,2500) виявляють більшу постійність порівняно з хлопцями (1,8529), це свідчить про рівень стійкості та витривалості у досягненні цілей

У шкалі «здатність абстрагуватись», особи, які не ідентифікують себе до жодної з цих категорій мають найвищий рівень здатності абстрагуватись (2,500), у порівнянні з хлопцями (1,7647) та дівчатами (1,8600), що може свідчити про їхню здатність дивитись на проблеми та ситуації з різних ракурсів та знаходити нетрадиційні рішення. (див. рис 2.7)

«Здатність зосередженості» у дівчат та осіб, які не ідентифікують себе до жодної з цих категорій суттєво не відрізняються та є значно вищими на відміну від хлопців, що можна стверджувати, як те, що у хлопців менша концентрація уваги у творчих завданнях.

Таким чином, можемо сказати, що гіпотеза про індивідуальні особливості старшокласників такі як: постійність, здатність абстрагуватись можуть впливати на розвиток творчого потенціалу підтвердилась.

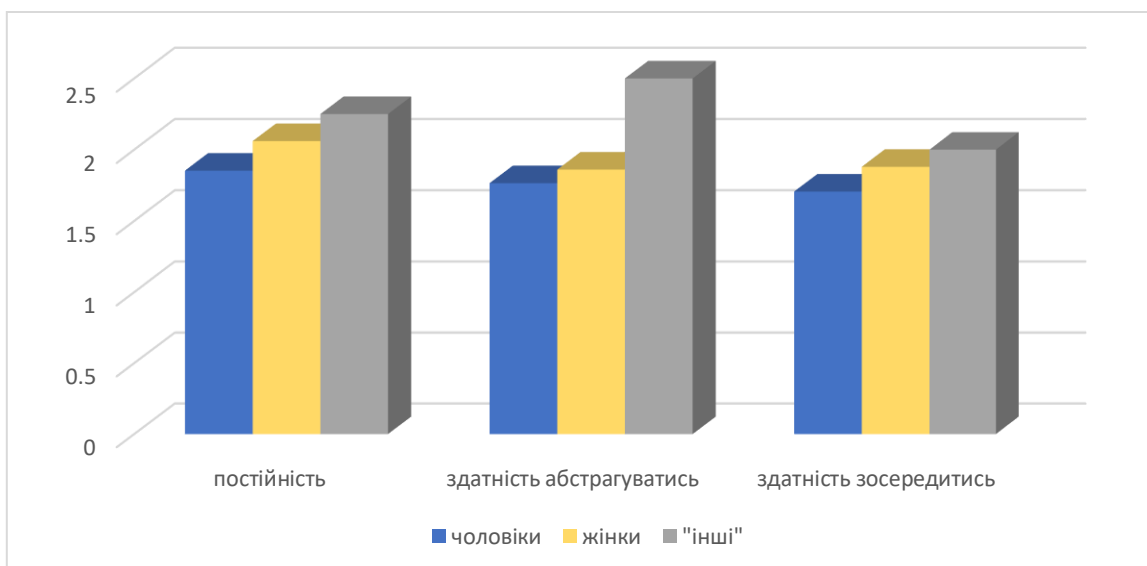

Рис 2.7 порівняння шкал «постійність», «здатність абстрагуватись» та « здатність зосередитись»

«Зорова пам'ять» у жіночої частини опитуваних осіб є з найвищими показниками (1,7200) порівняно з чоловічою (1,7059) та особами, які не ідентифікують до жодної з цих категорій (1,000). Де в свою чергу «слухова пам'ять» немає значних відмінностей у відповідях у дівчат – 1,7200 та хлопців – 1,7000 практично на рівних, у інших – 1,000. (див. рис.2.8)

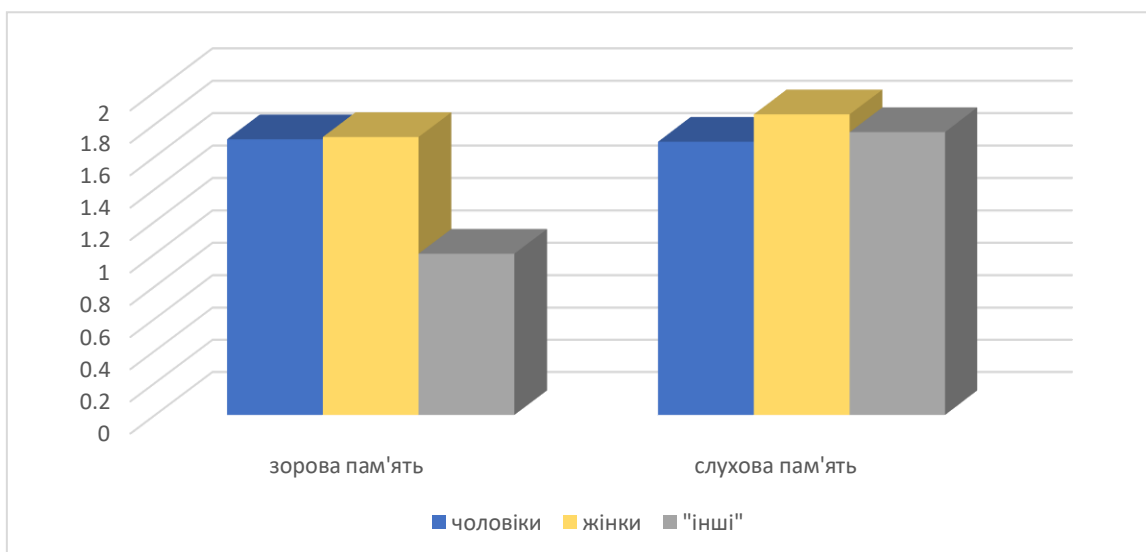

Рис. 2.8 порівняння шкал « зорова пам'ять» та « слухова пам'ять»

Менш відмінні результати присутні в шкалах: допитливість, віра в себе амбітність та незалежність.

Шкала «допитливість» характеризується можливістю вказувати на загальну зацікавленість обох статей у вивченні нового та дослідженні різних аспектів творчості. «Віра в себе» свідчить про рівень впевненості у власних силах, здібностях та можливостей реалізаціях творчого потенціалу в майбутньому.

Щодо шкали «незалежність», вона може вказувати на те, що хлопці (1,7059) мають більш виражену тенденцію до самостійності та незалежності у роботі над творчими завданнями порівняно з іншими групами (дівчата – 1,600, особи, що не ідентифікують до жодної з цих груп – 1,500).

Щодо шкали «амбітність» різниця у цьому параметрі є досить незначною, незважаючи на безліч відмінностей де результати, що у дівчат, що у хлопців та осіб, як не ідентифікують себе до жодної з цих категорій були однаковими або ж суттєво не відрізнялись.(див рис 2.9)

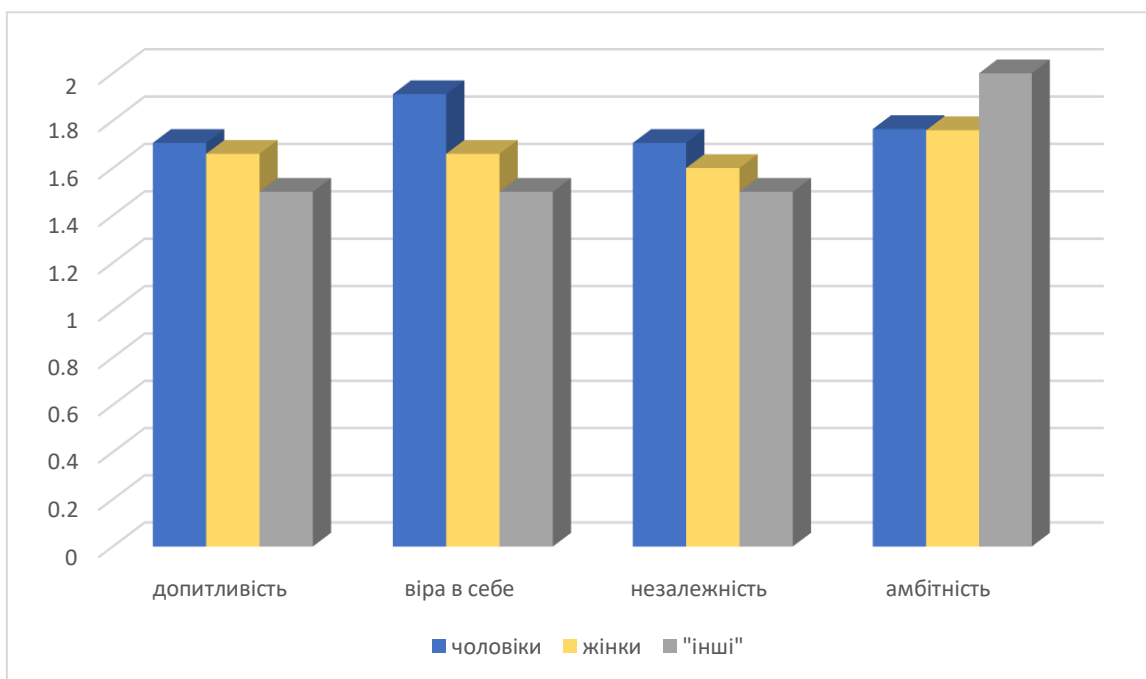

Рис. 2.9 результати в шкалах «допитливість», «віра в себе», «незалежність», «амбітність»

Висновок до 2-го розділу:

Проведене дослідження показало, що старшокласники мають різноманітне розуміння творчості, яке може проявлятися у вирішенні складних проблем та нетиповому мисленні, або створенні нових ідей та продуктів, що спростувало нашу третю гіпотезу. Відмінності у сприйнятті творчості можуть виникати через гендерні особливості, соціокультурні впливи та індивідуальні рівні здібності.

Щодо академічної успішності, виявлені певні відмінності між старшокласниками за статевою ознакою. Дівчата частіше досягають високого рівня успішності тоді, як хлопці виявляють більш низький рівень та помірний успішності, таким чином наша гіпотеза щодо академічної успішності підтвердилась, а також завдяки дослідженню було підтверджено гіпотезу, щодо більшого прояву творчого потенціалу у дівчат, аніж у хлопців.

Завдяки кореляційного аналізу, було виявлені певні кореляційні зв'язки між рівнем творчого потенціалу та академічною успішністю старшокласників. Наприклад, встановлено, що студенти, які вважають творчістю здатність вирішувати складні проблеми, частіше досягають високого рівня академічної успішності, порівняно з тими, хто розглядає творчість як здатність думати незвичним чином або створювати нові ідеї. А також незначний кореляційний зв'язок між творчим потенціалом та допитливістю, що частково підтвердило нашу п'яту гіпотезу про те, що допитливість має вплив на творчий потенціал.

Враховуючи ці відмінності, важливо розуміти, що різноманітні фактори, такі як гендерні особливості та соціокультурні впливи, що можуть впливати на академічну успішність та творчий потенціал у старшокласників.

ВИСНОВОК

Отже, на основі аналізу наукових джерел було впорядковано концептуальну основу дослідження. Для розвитку творчого потенціалу у школярів старших класів потрібний розпочатий складний процес, який включає в себе взаємодію різних факторів. Серед яких можна виділити психологічні, соціокультурні та педагогічні аспекти, які разом створюють сприятливе середовище для розвитку творчого потенціалу у старшокласників.

Однією з головних задач у сучасній освіті є розвиток творчого потенціалу учнів, цей процес потребує від учителів особливих методів спрямованих на активізацію творчого мислення, підтримку ініціативи та самореалізації учнів. Використання різноманітних методик, стратегій та педагогічних прийомів стає основою педагогічних підходів до розвитку творчості серед учнів.

Враховуючи різноманітність концепцій та теорій творчості, а також складну природу її походження, дослідження підтверджує важливість розгляду різних аспектів творчого процесу. Крім того, висновок враховує необхідність комплексного підходу до розвитку творчого потенціалу у старшокласників, що включає розгляд психологічних, особистісних, педагогічних та соціокультурних аспектів. Такий підхід дозволяє забезпечити не лише академічний успіх, але й сприяти розвитку творчих здібностей учнів, що є важливим аспектом модернізації освіти та формування компетентного та креативного індивіда.

Розробка безперечних спеціалізованих знань є необхідною передумовою для досягнення ефективного творчого процесу. Ці знання є фундаментом для розуміння ступеня конфлікту між можливістю і завданням. Відсутність знань сприймається як перешкода в розв'язанні задачі, що може викликати почуття страху та безпорадності. У такому випадку творчість спочатку блокується.

Основними складовими творчості є спеціальні знання, широта кругозору та внутрішня і зовнішня готовність до творчості. Розглядаючи ці аспекти,

структура творчих здібностей старших школярів включає когнітивно-емоційний, особистісно-творчий, мотиваційно-ціннісний, функціонально-процесуальний та рефлексивний компоненти.

Походження творчості має складну природу, і науковий світ досі дискутує з цього приводу, висловлюючи різні точки зору та концепції. Для розвитку творчого потенціалу учнів необхідно враховувати психологічні, особистісні, педагогічні та соціокультурні аспекти, які разом створюють сприятливе середовище для пошуку та розвитку творчості старшокласників.

Розвиток творчого потенціалу учнів є однією з основних цілей модернізованого освітнього процесу. Цей процес вимагає від педагогів особливих підходів, спрямованих на стимулювання творчого мислення, ініціативності та самореалізації учнів, а також використання різноманітних методів, стратегій та педагогічних інструментів для досягнення цієї мети.

Результати дослідження творчого потенціалу старшокласників вказують на різноманітність їхнього розуміння та прояву творчості. Вони визначають творчість як здатність вирішувати складні проблеми, думати незвичним чином та створювати нові ідеї та продукти. Це вказує на важливість розвитку спеціалізованих знань як передумови для ефективного творчого процесу. Та спростовує початкову гіпотезу, про розуміння творчості виключно через призму образотворчого мистецтва.

На основі описової статистики, було виявлено, що індивідуальні особливості кожного старшокласника, такі як рівень мотивації, постійність та здатність абстрагуватись можуть суттєво впливати на його творчий потенціал з наступних причин. Отже, наша гіпотеза знову підтверджується. Тому що, стимулювання внутрішньої мотивації може посилити бажання виявляти творчість, що зазвичай приводить до активного пошуку нових ідей. Постійність та наполегливість у праці допомагає учням долати труднощі та нові виклики з якими вони можуть зіткнутись в процесі творчої роботи. А здатність до

абстрагування відіграє важливу роль у формуванні творчого потенціалу, оскільки вона дозволяє старшокласникам розглядати проблеми з різних точок зору та шукати нестандартні рішення.

Додатковий кореляційний аналіз показав певні зв'язки між рівнем творчого потенціалу та академічною успішністю старшокласників, що підтверджує нашу гіпотезу. Виявлено, що наявність спеціалізованих знань, широта кругозору та готовність до творчості є важливими компонентами творчого потенціалу, які впливають на академічні результати.

Також, кореляційний аналіз показав нам, що допитливість має прямий зв'язок з творчим потенціалом. Вона може спонукати учня до досліджень нових ідей, альтернативних підходів та нестандартних рішень. Підштовхуючи до пошуку нових знань, шляхів вирішення та розширення горизонтів, що може сприяти розвитку новаторського мислення та здатності до креативних вирішень проблем. Такий підхід до дослідження світу допомагає відкривати нові перспективи і збагачує процестворчості, таким чином наша п'ята гіпотеза про зв'язок допитливості та творчого потенціалу підтверджується.

За допомогою порівняльного аналізу, було виявлено незначні гендерні відмінності в прояві творчості. Однак за результатами дослідження хлопці значно поступались дівчатам, що свідчить про те, що вони є менш сприятливими до розвитку творчого потенціалу на відміну від дівчат, яким може допомагати сімейна або шкільна атмосфера та підтримка зі сторони оточуючих. На основі цих даних наша друга гіпотеза була підтверджена.

Зважаючи на це, розвиток творчого потенціалу у старшокласників вимагає уваги до різноманітних факторів, таких як спеціалізовані знання, гендерні особливості, соціокультурні впливи та особистісні риси. Цей підхід може допомогти педагогам створити сприятливе середовище для розвитку творчості та академічного успіху серед старшокласників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої школи. Історія. Теорія: Підручник. – К.: Либідь, 1998, – 560 с.
2. Біла І.М., 2014. Психологія дитячої творчості. Київ.: Фенікс. Білодід, І. К. ред., 1973.
3. Бойко А.М. Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації. – К.: ІЗМН, 1996.– 232 с.
4. Дьоміна, Ю.В., 2011. Творчий потенціал особистості майбутнього викладача. Проблеми інженерно-педагогічної освіти, 32/33.
5. Застосування дидактичних принципів у навчальному процесі ВВНЗ: Практичні поради /Автор-упорядник Калошин В.Ф. – К.:ВІТІ НТУУ «КПІ», 2004. – 32 с.
6. Любарт Т. Психологія креативності/Любарт Т., Муширу К., Торджман С., Зенасни Ф.; пер. з фр. – К.: Либідь, 2009. – 215 с.
7. Калошин В.Ф. Педагогіка співробітництва – основа гуманізації навчально-виховного процесу // Проблеми освіти. – 1995. – Випуск 2. – С. 98-104.
8. Калошин В.Ф. Педагогіка творчості - завдання сьогодення. // Народна армія 15.06.1995.
9. Карпенко В. В. Психологічні засоби стимуляції творчості / В. В. Карпенко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна: зб. наук. праць; гол. ред. М. Й. Варій. – Львів: ЛьвДУВС, 2010. – Вип. 2. – С. 66–79.
10. Карпенко Н. А. Зміст та структура творчого потенціалу особистості / Н. А. Карпенко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна: зб. наук. праць; гол. ред. В. Серeda. – Львів: ЛьвДУВС, 2014. – Вип. 1. – С. 52–65.

11. Клепіков О.І., Кучерявий І.Т. Творчі резерви особистості. – К. : Вища школа, 1995. – 163 с.
12. Клименко В. В. Психологія творчості: навч. посібник для вищих навч. закладів / В. В. Клименко; Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини «Україна». – К.: Центр навч. літератури, 2006. – 480 с.
13. Концепція «Нова українська школа» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osvita.ua/school/reform/54276/> –Загол. з екрану. – Мова укр.
14. Костенко, Т.В., 2020. Творчий потенціал студентів: зміст та структура В: The 4 thInternationalscientificandpracticalconference: Eurasianscientificcongress (April 19-21, 2020). BarcaAcademyPublishing, Barcelona, Spain, pp. 213-219.
15. Кошук, О. Б., 2005. Методика формування технічних здібностей майбутніх інженерів-аграрників у процесі вивчення курсу «Сільськогосподарські машини». Кандидат наук. Київський національний аграрний університет.
16. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. – К.: Знання, 2005, – 448 с.
17. Кудін В.О. Освіта в інформаційному суспільстві. – К.: Республіка, 1998. – 151 с.
18. Міщиха Л. П. Психологія творчості: навч. посібник / Л. П. Міщиха; Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ: Гостинець, 2007. – 447 с.
19. Моляко, В. О. ред., 2008. Психологічне дослідження творчого потенціалу особистості: монографія. Київ: Педагогічна думка.
20. Моляко В.О. Психологія творчості – нова парадигма дослідження конструктивної діяльності людини. //Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – No8. – С. 1-4.

21. Моляко, В.О. та Музика, О.Л. ред., 2006. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень. Житомир: Вид-во Рута.
22. Мурашко, І. В., 2010. Розкриття поняття «особистісний потенціал» та його психологічної структури. Актуальні проблеми психології: Психологічна теорія і технології навчання.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://newlearning.org.ua/sites/default/files/praci/2010_7/st18.pdf
23. Ніколаєнко С.М. Стратегія розвитку освіти України: початок 21 століття. – К.: Знання, 2006. – 253 с.
24. Основи психології: Підручник /За заг.ред. О.В.Киричука, В.А.Роменця. – 2-ге вид., стереотип. – К.:Либідь, 1996. – 632с.
25. Павленко В.В. Креативність учителя як чинник розвитку педагогічної творчості / В. В. Павленко // Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. В. Є. Литнєва, Н. Є. Колесник, Т. В. Наумчук. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – С. 145–150.
26. Пасько, Я.І., Білецький, В.В., Савенкова, М.Є. та Бурега В.В. ред, 2004. Логіка : навчально-методичний посібник. Донецьк: Дон ДДУ.
27. Пескун С. П. Дидактичні умови творчого розвитку старшокласників у процесі вивчення предметів природничого циклу загальноосвітньої школи: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.09 «Теорія навчання» / С. П. Пескун. – Полтава, 2005. – 255 с.
28. Пов'якель Н. І. Формування пізнавальних здібностей дітей за умов сучасних ігрових психотехнологій: навч.-метод. посібник / Т. В. Улькіна. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, «Поліграф-Центр», 2005. – 320 с.
29. Попова, О.П., 2009. Розвиток творчого потенціалу майбутніх інженерів в процесі професійної підготовки у вищому технічному підготовки// Наука і вища освіта : тези доповідей учасників XVI Міжнар. Наук.

Конф. Молодих науковців, м. Запоріжжя, 17-18 квітня 2008р. : у 4т / Класичний приватний університет. – Запоріжжя : КПУ, 2008. – Т.3. – с. 201.

30. Психологія творчості: конспект лекцій / уклад. О. А. Кривопишина. – Суми: Вид-во СумДУ, 2009. – 81 с.

31. Роменець В. А. Психологія творчості: навч. посібник / В. А. Роменець. – 3-є вид. – К.: Либідь, 2004. – 288 с.

32. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості: підручник / С. О. Сисоєва. – Київ : Міленіум, 2006. – 346 с.

33. Смагло Н.С. Сучасні аспекти розвитку творчої особистості // Дайджест педагогічних ідей та технологій. – 2002. – No 3. – С.32-35.

34. Стаднійчук, І., 2019. Методичні засади формування професійної компетентності майбутніх техніків-електриків в аграрних коледжах. Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка, 2 (19), с. 4-10. doi: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32835/2223-5752.2019.19.4-10>

35. Стратегії творчої діяльності: школа В. О. Моляко / за заг. ред. В. О. Моляко. – К.: «Освіта України», 2008. – 702 с.

36. Тарара, А.М., 2014. Технічна творчість учнів основної школи у процесі проектною і технологічною діяльності: навчально-методичний посібник. Київ : Педагогічна думка.

37. Тітова,О.А., 2019. Педагогічна система розвитку творчого потенціалу майбутніх інженерів у аграрних університетах: теоретичне обґрунтування та методичне забезпечення : монографія. Мелітополь : ФОП Однорог Т.В.

38. Череповська, Н. І., 2006. Виявлення та стимуляція розвитку творчого потенціалу дітей. Обдарована дитина: Науково-практичний освітньо-популярний журнал для педагогів, батьків та дітей, 1, с.18-22.

39. Ханецька Н. В. Психологія творчості: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / Н. В. Ханецька. – Хмельницький, 2010. – 184 с.
40. Штернберг, Р.Дж., Вагнер Р.К., Окагакі Л. Практичний інтелект: Природа і роль мовчазних знань в роботі і в школі. Різ (ред.), *Механізми повсякденного пізнання*(стор. 205—227). Хілсдейл, Нью-Джерсі: Лоуренс Ерлбаум юристи.
41. Ягупов В.В. Педагогіка: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.
42. Якубова Л.А. Модель розвитку творчих здібностей учнів підліткового віку в процесі позакласної роботи / Л. А. Якубова // Науковий вісник Чернівецького університету : Педагогіка та психологія : зб. наук. пр. / Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці, 2011. – Вип. 485. – С. 184–194.
43. Amabile, T. M., 2012. Componential Theory of Creativity. Harvard Business School Working Paper, [online] 12-096. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hbswk.hbs.edu>
44. Guilford J.P. New frontiers of testing in the discovery and development of human talent / J. P. Guilford // Seventh Annual Western Regional Conference on Testing Problems. – Los Angeles, 1958.
45. Hinton, B.L., 1970. Personality Variables and Creative Potential. *The Journal of Creative Behavior*, 4 (3), pp. 210-217, [in English].
46. Pereira, L. Q., 1999. Divergent thinking and the design process. *International Conference on Design and Technology Educational Research and Curriculum Development Conference Book*, pp. 224-229, [in English].
47. Plucker, J., Beghetto, R. A. and Dow, G., 2004. Why isn't creativity more important to educational psychologists? Potential, pitfalls, and future directions in creativity research. *Educational Psychologist*, 39, pp. 83-96, [in English].

48.Методика 1. Тест „Ваш творчий потенціал“. Отримано
з:<https://studfile.net/preview/9018652/page:18/>

ДОДАТКИ

Додаток А

Авторська анкета для виявлення розвитку творчого потенціалу:

Що для вас означає творчість?

- а) Здатність думати незвичним чином
- б) Здатність вирішувати складні проблеми
- в) Здатність створювати нові ідеї або продукти
- г) Інше: _____

У якій сфері ви найбільш виявляєте свою творчість?

- а) Мистецтво (малювання, музика, танці)
- б) Наука (експерименти, дослідження)
- в) Література (письмо, поезія)
- г) Технології (програмування, робототехніка)
- д) Інше: _____

Що найбільше стимулює вашу творчість?

- а) Подорожі та нові враження
- б) Спілкування зі своїми друзями
- в) Викликів та складних завдань
- г) Інше: _____

Як ви зазвичай реагуєте на невизначеність чи невпевненість у завданнях?

- а) Шукаю підказки чи поради від інших
- б) Спробую різні підходи до проблеми
- в) Продовжую працювати, доки не знайду рішення
- г) Інше: _____

Які методи ви використовуєте для стимулювання своєї творчості?

- а) Медитація та релаксація
- б) Заняття спортом або фізичними вправами
- в) Відвідування музеїв, виставок та подій
- г) Читання книг або перегляд фільмів
- д) Інше: _____

У яких творчих проектах ви вже брали участь?

- а) Театральні вистави чи музичні концерти
- б) Наукові дослідження чи олімпіади
- в) Літературні конкурси чи видавничі проекти

- г) Програмування чи робототехніка
- д) Інше: _____

Які ваші основні мрії або амбіції щодо власної творчості у майбутньому?

- а) Стати відомим художником чи музикантом
- б) Здійснити відкриття у науці чи технологіях
- в) Опублікувати свій власний твір чи книгу
- г) Розробити нові інноваційні продукти
- д) Інше: _____

Як ви ставитеся до ризику у процесі творчої роботи?

- а) Зазвичай уникаю ризику та стараюся бути обережним
- б) Приймаю ризик, якщо він може принести нові можливості
- в) Відчуваю себе комфортно у нестабільних ситуаціях
- г) Інше: _____

Які кроки ви плануєте зробити для розвитку свого творчого потенціалу найближчим часом?

- а) Поїхати на майстер-класи чи тренінги
- б) Записатися на курси з обраної сфери творчості
- в) Пошукати ментора чи наставника у вибраній галузі
- г) Постійно експериментувати та намагатися нове
- д) Інше: _____

Яка здібність чи навичка ще більше розкрила ваш творчий потенціал у останній час?

- а) Спроможність спілкування та співпраця з іншими
- б) Вміння вирішувати проблеми та виконувати завдання
- в) Інтелектуальні здібності та аналітичний розум
- г) Технічні навички та здібності
- д) Інше: _____

Загальна описова статистика авторської анкети на виявлення умов розвитку творчого потенціалу у старшокласників.

Розуміння феномену творчості

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Здатність думати незвичним чином	17	27,9	27,9	27,9
	Здатність вирішувати складні проблеми	33	54,1	54,1	82,0
	Здатність створювати нові ідеї або продукти	11	18,0	18,0	100,0
	Total	61	100,0	100,0	

Сфера прояву творчості

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Мистецтво (малювання, музика, танці)	18	29,5	29,5	29,5
	Наука (експерименти, дослідження)	17	27,9	27,9	57,4
	Література (письмо, поезія)	16	26,2	26,2	83,6
	Технології (програмування, робототехніка)	7	11,5	11,5	95,1
	Інше або комбінація запропонованих варіантів	3	4,9	4,9	100,0
	Total	61	100,0	100,0	

Стимули творчості

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Подорожі та нові враження	15	24,6	24,6	24,6

Спілкування зі своїми друзями	35	57,4	57,4	82,0
Викликів та складних завдань	11	18,0	18,0	100,0
Total	61	100,0	100,0	

Реакція на невизначеність

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Пошук підказки чи поради	18	29,5	29,5	29,5
	Тестування різних підходів до вирішення	28	45,9	45,9	75,4
	Наполеглива робота, спрямована на вирішення	15	24,6	24,6	100,0
	Total	61	100,0	100,0	

Методи стимулювання творчості

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Медитація та релаксація	5	8,2	8,2	8,2
	Заняття спортом або фізичними вправами	33	54,1	54,1	62,3
	Відвідування музеїв, виставок та подій	11	18,0	18,0	80,3
	Читання книг або перегляд фільмів	11	18,0	18,0	98,4
	Інше або комбінація запропонованих варіантів	1	1,6	1,6	100,0
	Total	61	100,0	100,0	

Проекти, у яких респонденти брали участь

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Театральні вистави чи музичні концерти	8	13,1	13,1	13,1
	Наукові дослідження чи олімпіади	21	34,4	34,4	47,5
	Літературні конкурси чи видавницькі проекти	19	31,1	31,1	78,7
	Програмування чи робототехніка	9	14,8	14,8	93,4
	Інше або комбінація запропонованих варіантів	4	6,6	6,6	100,0
	Total	61	100,0	100,0	

Творчі амбіції та плани на майбутнє

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Стати відомим художником чи музикантом	15	24,6	24,6	24,6
	Здійснити відкриття у науці чи технологіях	10	16,4	16,4	41,0
	Опублікувати свій власний твір чи книгу	23	37,7	37,7	78,7
	Розробити нові інноваційні продукти	11	18,0	18,0	96,7
	Інше	2	3,3	3,3	100,0
	Total	61	100,0	100,0	

Ставлення до ризику

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
--	-----------	---------	---------------	--------------------

Valid	Зазвичай уникаю ризику та стараюся бути обережним	21	34,4	34,4	34,4
	Приймаю ризик, якщо він може принести нові можливості	29	47,5	47,5	82,0
	Відчуваю себекомфортно у нестабільних ситуаціях	11	18,0	18,0	100,0
	Total	61	100,0	100,0	

Кроки для реалізації торчого потенціалу

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Поїхати на майстер-класи чи тренінги	13	21,3	21,3	21,3
	Записатися на курси з обраної сфери творчості	22	36,1	36,1	57,4
	Пошукати менторачи наставника у вибраній галузі	16	26,2	26,2	83,6
	Постійно експериментувати та намагатися нове	9	14,8	14,8	98,4
	Інше або комбінація запропонованих варіантів	1	1,6	1,6	100,0
	Total	61	100,0	100,0	

Навички, що сприяють реалізації творчого потенціалу

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Спроможність спілкування та співпраця з іншими	11	18,0	18,0	18,0

Вміння вирішувати проблеми та виконувати завдання	29	47,5	47,5	65,6
Інтелектуальні здібності та аналітичний розум	15	24,6	24,6	90,2
Технічні навички та здібності	5	8,2	8,2	98,4
Інше або комбінація запропонованих варіантів	1	1,6	1,6	100,0
Total	61	100,0	100,0	

Порівняльний аналіз даних діагностичних показників проявів творчого потенціалу.

Descriptive Statistics						
	N	Mean	Std. Deviation	Skewness		Kurtosis
	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Std. Error	Statistic
Допитливість	61	1,6803	,48548	,902	,306	,498
Віра в себе	61	1,7951	,49055	,410	,306	-,623
Постійність	61	1,9508	,63708	,040	,306	-,904
Амбітність	61	1,7705	,88305	,474	,306	-1,567
Зорова пам'ять	61	1,6885	,84737	,654	,306	-1,294
Слухова пам'ять	61	1,7623	,61649	,217	,306	-,867
Незалежність	61	1,6557	,77212	,690	,306	-,975
Здатність абстрагуватись	61	1,8279	,68243	,291	,306	-1,045
Здатність зосереджуватись	61	1,7869	,93300	,445	,306	-1,733
Творчий потенціал	61	31,8852	5,33260	1,074	,306	2,858
Особистісна схильність до творчості	61	10,4262	2,67992	,246	,306	1,080
Valid N (listwise)	61					

Стать = Інше

Descriptive Statistics ^a						
	N	Mean	Std. Deviation	Skewness		Kurtosis
	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Std. Error	Statistic
Допитливість	2	1,5000	,00000	.	.	.
Віра в себе	2	1,5000	,00000	.	.	.
Постійність	2	2,2500	1,06066	.	.	.

Амбітність	2	2,0000	1,41421	.	.	.
Зорова пам'ять	2	1,0000	,00000	.	.	.
Слухова пам'ять	2	1,7500	1,06066	.	.	.
Незалежність	2	1,5000	,70711	.	.	.
Здатність абстрагуватись	2	2,5000	,00000	.	.	.
Здатність зосереджуватись	2	2,0000	1,41421	.	.	.
Творчий потенціал	2	31,500 0	7,77817	.	.	.
Особистісна схильність до творчості	2	11,500 0	4,94975	.	.	.
Valid N (listwise)	2					

Descriptive Statistics^a

	Kurtosis
	Std. Error
Допитливість	.
Віра в себе	.
Постійність	.
Амбітність	.

Зорова пам'ять	.
Слухова пам'ять	.
Незалежність	.
Здатність абстрагуватись	.
Здатність зосереджуватись	.
Творчий потенціал	.
Особистісна схильність до творчості	.
Valid N (listwise)	

a. Стать = інше

Стать = Чоловіча

Descriptive Statistics ^a						
	N	Mean	Std. Deviation	Skewness	Kurtosis	
	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Std. Error	Statistic
Допитливість	34	1,7059	,49417	1,011	,403	1,024
Віра в себе	34	1,9118	,46008	-,001	,403	-1,139
Постійність	34	1,8529	,62194	,199	,403	-,845
Амбітність	34	1,7647	,88963	,497	,403	-1,584
Зорова пам'ять	34	1,7059	,83591	,618	,403	-1,286
Слухова пам'ять	34	1,6912	,53675	,247	,403	-,490
Незалежність	34	1,7059	,79884	,597	,403	-1,157
Здатність абстрагуватись	34	1,7647	,61835	,184	,403	-,906
Здатність зосереджуватись	34	1,7059	,90552	,639	,403	-1,507
Творчий потенціал	34	31,9706	5,50749	1,852	,403	4,691
Особистісна схильність до творчості	34	9,7941	3,07265	,732	,403	1,452
Valid N (listwise)	34					

Descriptive Statistics^a

Kurtosis

	Std. Error
Допитливість	,788
Віра в себе	,788
Постійність	,788
Амбітність	,788
Зорова пам'ять	,788
Слухова пам'ять	,788
Незалежність	,788
Здатність абстрагуватись	,788
Здатність зосереджуватись	,788
Творчий потенціал	,788
Особистісна схильність до творчості	,788
Valid N (listwise)	

а. Стать = Чоловіча

Стать = Жіноча

Descriptive Statistics ^a						
	N	Mean	Std. Deviation	Skewness		Kurtosis
	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Std. Error	Statistic
Допитливість	25	1,6600	,49937	,714	,464	-,265
Віра в себе	25	1,6600	,51478	,996	,464	,878
Постійність	25	2,0600	,63443	-,243	,464	-,588
Амбітність	25	1,7600	,87939	,513	,464	-1,544
Зорова пам'ять	25	1,7200	,89069	,612	,464	-1,495
Слухова пам'ять	25	1,8600	,70000	,051	,464	-1,156
Незалежність	25	1,6000	,76376	,854	,464	-,684
Здатність абстрагуватись	25	1,8600	,77082	,438	,464	-1,257
Здатність зосереджуватись	25	1,8800	,97125	,257	,464	-2,000
Творчий потенціал	25	31,8000	5,18009	-,057	,464	,794
Особистісна схильність до творчості	25	11,2000	1,63299	-,287	,464	,466

Valid N (listwise)	25					
--------------------	----	--	--	--	--	--

Descriptive Statistics^a

	Kurtosis Std. Error
Допитливість	,902
Віра в себе	,902
Постійність	,902
Амбітність	,902
Зорова пам'ять	,902
Слухова пам'ять	,902
Незалежність	,902
Здатність абстрагуватись	,902
Здатність зосереджуватись	,902
Творчий потенціал	,902
Особистісна схильність до творчості	,902
Valid N (listwise)	

Mann-Whitney Test

Ranks				
	Стать	N	Mean Rank	Sum of Ranks
Допитливість	Чоловіч а	34	30,78	1046,50
	Жіноча	25	28,94	723,50
	Total	59		
Віра в себе	Чоловіч а	34	34,01	1156,50
	Жіноча	25	24,54	613,50
	Total	59		
Постійність	Чоловіч а	34	27,62	939,00
	Жіноча	25	33,24	831,00
	Total	59		
Амбітність	Чоловіч а	34	30,00	1020,00
	Жіноча	25	30,00	750,00

	Total	59		
Зорова пам'ять	Чоловіч а	34	30,03	1021,00
	Жіноча	25	29,96	749,00
	Total	59		
Слухова пам'ять	Чоловіч а	34	28,18	958,00
	Жіноча	25	32,48	812,00
	Total	59		
Незалежність	Чоловіч а	34	30,88	1050,00
	Жіноча	25	28,80	720,00
	Total	59		
Здатність абстрагуватись	Чоловіч а	34	29,49	1002,50
	Жіноча	25	30,70	767,50
	Total	59		
Здатність зосереджуватись	Чоловіч а	34	28,85	981,00
	Жіноча	25	31,56	789,00
	Total	59		
Творчий потенціал	Чоловіч а	34	29,46	1001,50
	Жіноча	25	30,74	768,50
	Total	59		
Особистісна схильність до творчості	Чоловіч а	34	25,21	857,00
	Жіноча	25	36,52	913,00
	Total	59		

Кореляційний аналіз даних показників проявів творчого потенціалу.

Correlations			Допитливість	Віра в себе	Постійність
Spearman's rho	Допитливість	Correlation Coefficient	1,000	,155	,266*
		Sig. (2-tailed)	.	,233	,038
		N	61	61	61
	Віра в себе	Correlation Coefficient	,155	1,000	,005
		Sig. (2-tailed)	,233	.	,969
		N	61	61	61
	Постійність	Correlation Coefficient	,266*	,005	1,000
		Sig. (2-tailed)	,038	,969	.
		N	61	61	61
	Амбітність	Correlation Coefficient	-,122	,110	,058
		Sig. (2-tailed)	,349	,399	,656
		N	61	61	61
	Зорова пам'ять	Correlation Coefficient	,270*	,203	,289*
		Sig. (2-tailed)	,035	,116	,024
		N	61	61	61
	Слухова пам'ять	Correlation Coefficient	,155	-,078	,177
		Sig. (2-tailed)	,233	,550	,173
		N	61	61	61
	Незалежність	Correlation Coefficient	-,019	,144	,281*
		Sig. (2-tailed)	,885	,270	,028
		N	61	61	61
	Здатність абстрагуватись	Correlation Coefficient	,173	,032	,016
		Sig. (2-tailed)	,182	,807	,902
		N	61	61	61

Здатність зосереджуватись	Correlation Coefficient	-,044	-,043	,062
	Sig. (2-tailed)	,735	,744	,633
	N	61	61	61
Творчий потенціал	Correlation Coefficient	,532**	,428**	,489**
	Sig. (2-tailed)	,000	,001	,000
	N	61	61	61
Особистісна схильність до творчості	Correlation Coefficient	,098	-,057	,039
	Sig. (2-tailed)	,451	,665	,765
	N	61	61	61

Correlations

		Амбітніст ь		Зорова пам'ять
Spearman's rho	Допитливість	Correlation Coefficient	-,122	,270*
		Sig. (2-tailed)	,349	,035
		N	61	61
	Віра в себе	Correlation Coefficient	,110	,203
		Sig. (2-tailed)	,399	,116
		N	61	61
	Постійність	Correlation Coefficient	,058	,289*
		Sig. (2-tailed)	,656	,024
		N	61	61
	Амбітність	Correlation Coefficient	1,000	,046
		Sig. (2-tailed)	.	,727
		N	61	61
	Зорова пам'ять	Correlation Coefficient	,046	1,000
		Sig. (2-tailed)	,727	.
		N	61	61
	Слухова пам'ять	Correlation Coefficient	,131	,309*
		Sig. (2-tailed)	,316	,016
		N	61	61

	Незалежність	Correlation Coefficient	,102	,069
		Sig. (2-tailed)	,434	,597
		N	61	61
	Здатність абстрагуватись	Correlation Coefficient	,215	,089
		Sig. (2-tailed)	,096	,496
		N	61	61
	Здатність зосереджуватись	Correlation Coefficient	,143	,081
		Sig. (2-tailed)	,273	,534
		N	61	61
	Творчий потенціал	Correlation Coefficient	,322*	,546**
		Sig. (2-tailed)	,011	,000
		N	61	61
	Особистісна схильність до творчості	Correlation Coefficient	-,092	-,026
		Sig. (2-tailed)	,479	,839
		N	61	61

Correlations

		Слухова пам'ять		Незалежність
Spearman's rho	Допитливість	Correlation Coefficient	,155	-,019
		Sig. (2-tailed)	,233	,885
		N	61	61
	Віра в себе	Correlation Coefficient	-,078	,144
		Sig. (2-tailed)	,550	,270
		N	61	61
	Постійність	Correlation Coefficient	,177	,281*
		Sig. (2-tailed)	,173	,028
		N	61	61
	Амбітність	Correlation Coefficient	,131	,102
		Sig. (2-tailed)	,316	,434
		N	61	61

Зорова пам'ять	Correlation Coefficient	,309*	,069
	Sig. (2-tailed)	,016	,597
	N	61	61
Слухова пам'ять	Correlation Coefficient	1,000	,117
	Sig. (2-tailed)	.	,369
	N	61	61
Незалежність	Correlation Coefficient	,117	1,000
	Sig. (2-tailed)	,369	.
	N	61	61
Здатність абстрагуватись	Correlation Coefficient	-,002	,085
	Sig. (2-tailed)	,986	,513
	N	61	61
Здатність зосереджуватись	Correlation Coefficient	,089	-,140
	Sig. (2-tailed)	,494	,282
	N	61	61
Творчий потенціал	Correlation Coefficient	,410**	,304*
	Sig. (2-tailed)	,001	,017
	N	61	61
Особистісна схильність до творчості	Correlation Coefficient	-,090	-,055
	Sig. (2-tailed)	,492	,671
	N	61	61

Correlations

			Здатність абстрагуватись	Здатність зосереджуватись
Spearman's rho	Допитливість	Correlation Coefficient	,173	-,044
		Sig. (2-tailed)	,182	,735
		N	61	61
	Віра в себе	Correlation Coefficient	,032	-,043
		Sig. (2-tailed)	,807	,744

	N	61	61
Постійність	Correlation Coefficient	,016	,062
	Sig. (2-tailed)	,902	,633
	N	61	61
Амбiтність	Correlation Coefficient	,215	,143
	Sig. (2-tailed)	,096	,273
	N	61	61
Зорова пам'ять	Correlation Coefficient	,089	,081
	Sig. (2-tailed)	,496	,534
	N	61	61
Слухова пам'ять	Correlation Coefficient	-,002	,089
	Sig. (2-tailed)	,986	,494
	N	61	61
Незалежність	Correlation Coefficient	,085	-,140
	Sig. (2-tailed)	,513	,282
	N	61	61
Здатність абстрагуватись	Correlation Coefficient	1,000	,185
	Sig. (2-tailed)	.	,153
	N	61	61
Здатність зосереджуватись	Correlation Coefficient	,185	1,000
	Sig. (2-tailed)	,153	.
	N	61	61
Творчий потенціал	Correlation Coefficient	,412**	,251
	Sig. (2-tailed)	,001	,051
	N	61	61
Особистісна схильність до творчості	Correlation Coefficient	,114	,034
	Sig. (2-tailed)	,383	,795
	N	61	61

Correlations

		Творчий потенціал		Особистісна схильність до творчості
Spearman's rho	Допитливість	Correlation Coefficient	,532**	,098
		Sig. (2-tailed)	,000	,451
		N	61	61
	Віра в себе	Correlation Coefficient	,428**	-,057
		Sig. (2-tailed)	,001	,665
		N	61	61
	Постійність	Correlation Coefficient	,489**	,039
		Sig. (2-tailed)	,000	,765
		N	61	61
	Амбітність	Correlation Coefficient	,322*	-,092
		Sig. (2-tailed)	,011	,479
		N	61	61
	Зорова пам'ять	Correlation Coefficient	,546**	-,026
		Sig. (2-tailed)	,000	,839
		N	61	61
	Слухова пам'ять	Correlation Coefficient	,410**	-,090
		Sig. (2-tailed)	,001	,492
		N	61	61
	Незалежність	Correlation Coefficient	,304*	-,055
		Sig. (2-tailed)	,017	,671
		N	61	61
	Здатність абстрагуватись	Correlation Coefficient	,412**	,114
		Sig. (2-tailed)	,001	,383
		N	61	61
	Здатність зосереджуватись	Correlation Coefficient	,251	,034
		Sig. (2-tailed)	,051	,795

	Творчий потенціал	N	61	61
		Correlation Coefficient	1,000	-,026
		Sig. (2-tailed)	.	,844
	Особистісна схильність до творчості	N	61	61
		Correlation Coefficient	-,026	1,000
		Sig. (2-tailed)	,844	.
		N	61	61